

MOKSLO LIETUVA

2006 m. balandžio 27–gegužės 10 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 8(342)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Ekologinis ūkininkavimas neįmanomas be dvasios ekologijos

Likimo nublokšti sugrįžta (I)

Gedimino Žemlėko nuotraukos

Ar ekologinis ūkininkavimas prisidės prie Lietuvos kraštovaizdžio gyvavimo? Apie tai taip pat diskutuojame su prof. habil. dr. Vanda Žekoniene

Ekologiniam žemės ūkiui Lietuvoje praėjusių metų gruodį sukako 15 metų. Ta proga *Mokslo Lietuva* kalbina šio ūkininkavimo būdo Lietuvoje vieną iš iniciatorių, diegėją, skatintoją ir tikrą entuziastę – Lietuvos žemės ūkio universiteto Ekologijos katedros profesorę Vandą ŽEKONIENĘ, Lietuvos katalikų mokslo akademijos Žemės ūkio sekcijos pirmininkę. Dar pridursime, kad V. Žekoniene yra Lietuvos

mokslininkų sąjungos tarybos narė ir Lietuvos ekologinės žemdirbystės asociacijos tarybos pirmininkė, aštuonių knygų ir apie 200 mokslinių straipsnių autorė. Ji Žemės ūkio ministerijos surengtame konkurse *Lietuvos kaimo spindulys 2005* pelnė *Mokslo naujovių skleidėjos* nominaciją, apdovanota Baltojo angelo statulėle.

Kalbindami profesorę stengėmės neužsidaryti tik siaurų profesinių interesų erdvėje, bet siekėme pažvelgti į mūsų nugyventą ir gyvenamą metų mokslo istori-

ką bei socialinių procesų analitiką dominančiu žvilgsniu.

Tai buvo lyg grįžimas į gamtą

Lietuvos ekologinės žemdirbystės pradžia siejasi su Lietuvos nepriklausomybės paskelbimu. Bet gal tai ne visai teisingas išpūdis?

Šią mintį savo atsiminimuose pabrėžė ir prof. Dalia Brazauskienė: kartu su Nepriklausomybe į Lietuvą atėjo ir ekologinė žemdirbystė. Tačiau jei norėtume būti tikslesni, turėtume pasakyti, kad mes visi, dirbantieji žemės

Nukelta į 14 p.

Teresė ir Gintautas Būgos savo jaunystės mieste – Kaune

2 p.

BOLONIJOS
PROCESAS IR
LIETUVOS
AUKŠTASIS
MOKSLAS

5, 8 p.

LITUANISTAI
KELIA VĖJĄ

9 p.

LMS IX
SUVAŽIAVIMO
REZOLIUCIJA

12 p.

DĖL EUROPOS
TYRĖJŲ
CHARTIJOS

15 p.

20 METŲ PO
ČERNOBYLIO
KATASTROFOS

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Arūnas GELŪNAS,
Lietuvos nacionalinės Bolonijos
propaguojujų grupės narys

Bolonijos procesui skirtose konferencijose, vykusiose Vilniaus universitete 2004 m., per kavos pertrauką paklausiau vieno iš užsienio prelegentų, ar jis kartais nemano, kad bus nelengva suderinti dvi skirtingas švietimo sampratas – valstybių Europos Sąjungos senbūvių ir naujųjų Europos Sąjungos narių, daugiausia pokomunistinių valstybių. „Jūs esate tikras optimistas, – tarė svečias, – jei manote, kad sunkiai suderinamos sistemos yra tik dvi. Jų yra dvidešimt penkios, ir kiekviena turi savo tiesą! Nepaisant tam tikro nuovargio ir skepsio, pasigirdusio jo balse, šis žmogus dėjo ir tebededa didžiules pastangas Bolonijos procesui propaguoti ir tiki, kad juo grįstos Europos švietimo permainos yra didelis ir svarbus žingsnis į priekį, o ne atgal. Ar vis platesnis Bolonijos procesų nuostatų diegimas paskatins ir Lietuvos aukštąjį mokslą žengti didelį žingsnį pirmyn? O gal tai tiesiog iš „dar vienos sąjungos“ centro atsklandantys dar vieni nurodymai, ant kurių, prabėgus tam tikram laikui, nusės dulkės? Ar turėtume kartu su Rusijos švietimo ir mokslo ministru A. Fursenko tarti, kad „turime svarbesnių darbų nei Bolonijos procesas“? Turint omeny skaudžią Lietuvos istorinę patirtį XX a., įvairius mūsų reakcijų į Bolonijos procesą spektras yra visiškai pateisinamas ir nerodo išankstinės blogos valios, o noras išsiaiškinti galimas grėsmes turi pagrindo. Nors pirmieji su Bolonijos procesu susiję dokumentai – jau istorija, pats procesas – gerokai įsibėgėjęs ir daugeliui Lietuvos akademinio pasaulio atstovų gerai žinomas, pamėginkime dar kartą aptarti pamatinės jo nuostatas, kurios tikrai yra vertos būti vis iš naujo atidžiai svarstomos.

Nors Bolonijos (ne Bolonės!) proceso pagrindinių dokumentų sąrašo viršuje įrašoma 1998 m. gegužės 25 d. menanti Sorbonos deklaracija, kurioje pabrėžiamas svarbus aukštojo mokslo vaidmuo kuriant bendrąją kultūrinę Europos erdvę, būtent Bolonijos deklaracijoje, kurią 1999 m. birželio 19 d. seniausiame Europoje Bolonijos universitete pasirašė 29 Europos šalių ministrai, atsakingi už aukštąjį mokslą, randame daugumą esminių šio proceso gairių. Klaidinga būtų manyti, kad Europos bendros švietimo erdvės kūrimo iniciatyvų nebūta anksčiau, tačiau būtent Bolonijos deklaracijos pasirašymas joms suteikė tvirtą politinį pagrindą ir nustatė aiškią veiklos kryptį artimiausiam dešimtmeciui. Deklaracijoje sakoma, kad „žinių Europos“ sukūrimas ne tik suteiks europiečiams galimybių atsakyti į naujojo tūkstantmečio iššūkius, bet ir paskatins mąstyti apie bendrąsias vertybes ir priklausymą bendrai socialinei ir kultūrinei erdvei. Šio dokumento nederėtų painioti su Bolonijos didžiąja universitetų chartija (*Bologna Magna Charta Universitatum*), pasira-

Bolonijos procesas ir Lietuvos aukštojo mokslo raida

šyta 1988 m., kurioje esama labai svarbių postulatų, susijusių su universitetų autonomija ir jų socialiniu vaidmeniu. Sorbonos ir Bolonijos deklaracijų pasirašymą paskatino ir labai svarbus „išorės veiksnys“ – konkurencija su Jungtinių Amerikos Valstijų švietimo sistema, kurios pasaulinis prestižas neretai reiškė tai, kad šviečiausi Europos protai galiausiai atsiskurdavo Harvarde, Jeile, Stenforde, Kornelyje ar dar viename kuriame iš daugelio JAV aukštojo mokslo gigantų. Pralaimėjimas moksle (ir ne tik su naujausių technologijų plėtra susijusiose jo srityse) akivaizdžiai reiškė ir ekonominio konkurencingumo praradimą. Būtent todėl Bolonijos deklaracijoje skelbiama, kad „būtina užtikrinti, kad Europos aukštojo mokslo sistema taptų patraukli pasaulio mastu“. Manyčiau, jog čia nesunku įžvelgti ir tam tikrą analogiją su „Lietuva ir pasauliu“, t. y. Lietuvos aukštojo mokslo sistemos tobulinimu kaip lemiamu veiksniu didinant jos ekonominį konkurencingumą.

Grįžkime prie paties Bolonijos deklaracijos teksto. **Pirmasis** esminis jos postulatų skelbia, jog Europos aukštojo mokslo erdvėje dokumentą pasirašančios šalys įsipareigoja „Diegti lengvai suprantamą ir palyginamą laipsnių sistemą“. Šis metodinis įrankis turįs palengvinti laisvą studentų judėjimą tarp įvairių Europos universitetų ir padaryti suprantamesnes įvairių šalių darbdaviams absolventų įgyjamas kvalifikacijas. Turint galvoje Europoje egzistuojančią akademinį laipsnių įvairovę, neretai glaudžiai susijusią su nacionalinėmis vienos ar kitos valstybės tradicijomis, ši užduotis anaipso nėra tokia paprasta, kokia ji galėtų atrodyti iš pirmo žvilgsnio. Tam tikra prasme, Lietuvos su jos posovietine tabula rasa (bent ideologine prasme) situacija kuriant naują aukštojo mokslo sistemą, „startinė“ padėtis yra savotiškai dėkinga naujų laipsnių diegimo iniciatyvoms. **Antrajame** Bolonijos deklaracijos postulate kalbama apie būtinybę diegti aukštojo mokslo sistemas, grindžiamas dviejų pakopų studijomis – pagrindinių studijų (bakaluro), kurios trukmė trumpiau kaip trejus metus, o sėkmingai pabaigtos vestų į aukštesnės pakopos studijas magistro, o po jų – daktaro. Šiame postulate taip pat esama svarbios pastabos, kad po pagrindinių studijų suteikiamas bakalauro laipsnis turįs būti tiesiogiai susietas su Europos darbo rinka kaip atitinkamas kvalifikacinis lygmuo. Reikia pažymėti, jog čia Lietuvos aukštojo mokslo sistema gerokai pralenkė vidutinius Europos tempus – dviejų pakopų aukštojo mokslo sistema pas mus pradėta diegti ir ėmė gan sėkmingai funkcionuoti jau 1992 metais Tiesa, Lietuvoje buvo daugiau orientuojamasi į dvipakopį JAV aukštojo mokslo modelį (ketveri metai bakalauro studijoms + dveji metai studijų magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti), kurį ilgainiui žadama keisti – „3+2“ – modeliu. Nepaisant skeptikų pasisakymų, esą lietuviškosios magistro studijos yra bakalauro studijų metu neįgytų žinių spragų kamšymas, o ne kokybiškai aukštesnio lygmens studijos, sunku nepastebėti akivaizdžių dvipakopės sistemos privalumų –

ko vertos vien nepalyginamai lanktesnės sąlygos studento mobilumui, kai baigęs bakalauro studijas viename universitete, magistro laipsnį jis įgyja kitoje (vis dažniau – ne Lietuvos) aukštojo mokslo mokykloje. Kiek sudėtingesnė (bent iš pradžių) padėtis susiklostė dėl bakalauro studijų absolventų priėmimo Lietuvos darbo rinkoje. Neretai jie laikyti „nepakankamo lygio“ net tokiuose darbo rinkos sektoriuose, kuriuose nereikalaujama magistrantūros lygmens teorinių studijų. Šiuo metu padėtis yra gerokai pakitusi. **Trečiasis** deklaracijos postulatų įpareigoja partnerius diegti „Europinę kreditų perkėlimo sistemą“ (angliškai – *European Credit Transfer System* (ECTS), kuri taptų labiausiai tiesiogine priemone, skatinančia studentų mobilumą. Nors lietuviškąjį kreditą labai lengva išversti į europietiškąjį (jie sutinka kaip 1:1,5), viskas

aukštojo mokslo erdvėje: buvo priverstos „pasitempti“ jau egzistuojančios aukštosios mokyklos, gavusios progą pagerinti savo programų kokybę; kuriant naujas studijų programas buvo užkirstas kelias abejotino lygio švietimo iniciatyvų atsiradimui mūsų valstybėje. Silpna kokybės užtikrinimo vieta buvo ir išlika užsienio ekspertų dalyvavimas Studijų kokybės vertinimo centro veikloje, tačiau tai pateisinama konkrečiomis ekonominėmis priežastimis ir išlika kaip tikslas ir ateities galimybė. Paskutinis, **šeštasis** deklaracijos postulatų kalba apie „europinę dimensiją“ aukštajame moksle ir yra tiek sunkiausiai suprantamas, tiek ir „slidžiausias“, nes nėra lengva įvairiatautėje ir margoje Europoje išvesti bendrą kultūrinį vardiklį – atrodo, kad krikščioniškasis matmuo, nepatekęs net į Europos konstituciją, čia

Bolonijos deklaraciją jau pasirašė 45 šalys

šiuo paprastu aritmetiniu veiksmu nesibaigia; lieka esminė problema – kaip suderinti kreditų turinius (pvz., kaip nustatyti optimalų studento auditorinio ir savarankiško darbo santykį ir t. t.). Reikia pažymėti, kad kreditų struktūra skirtingose šalyse suprantama gana įvairiai ir tikrai neretai reikia didelio pasitikėjimo jausmo, norint studentui įskaityti išsvetur parsivežtus kreditus. Nepaisant šios aplinkybės, ECTS sistema veikia, ir jos nebuvimas sukeltų gerokai didesnių sunkumų. **Ketvirtasis** Bolonijos deklaracijos postulatų skirtas mobilumui skatinti – kai studentai turi galimybes laisvai pasirinkti, kur mokytis, o dėstytojai, jeigu jie dėsto ar atlieka mokslinius tyrimus kitoje Europos valstybėje, savo šalyje dėl to nepraranda įstatymu numatytų teisių. Lietuvos studentų mobilumo rodikliai Europos kontekste yra visai neblogi, kiek prastesnė padėtis dėl dėstytojų mobilumo, nes juos neretai būna sunku įtikinti, kad naudinga atsiverti platesniems akademiniam horizontams. Tačiau ir dėstytojų mobilumas tolydžio auga. Itin svarbus **penktasis** Bolonijos deklaracijos punktas, kuriame kalbama apie europinio bendradarbiavimo skatinimą mokslo ir studijų kokybės užtikrinimo procese, apie panašios kokybės nustatymo metodikos ir kriterijų sistemos plėtojimą. Šioje srityje Lietuvai pavyko nuveikti tikrai nemažai – sėkminga Studijų kokybės vertinimo centro veikla tikrai yra reikšmingas veiksnys Lietuvos

jau negalėtų būti tas pagrindas, į kurį daugelį šimtmečių buvo pripratę atsiremti įvairių tautų europiečiai, mat Europoje gyvena įvairius tikėjimus išpažįstančios socialinės grupės. Įvardyti, kas galėtų tapti šiuo europietiškuoju lygmeniu taip pat išlika didelis ateities tikslas.

Bolonijos deklaracija baigiama svarbiu įsipareigojimu visų šių tikslų siekti nenusižengiant aukštosios mokyklos kompetencijos principams ir atsižvelgiant į nacionalinių kultūrų ir kalbų įvairovę – tikrai nelengvas uždavinys tokio masto sistemai. Kitaip nei JAV, kuriose *American va-*

lues išsikristalizavo per palyginti trumpą paskutinių dviejų šimtmečių laikotarpį, Europoje nacionalinių vertybinių sistemų ribos atrodo gerokai griežtesnės. Galbūt todėl Bolonijos proceso dokumentuose nuolat pabrėžiama, kad dalyvavimas jame – tik savanoriškas, o jo tikslas jokių būdu nėra įvairių Europos švietimo sistemų standartizavimas, o tik racionalių bendradarbiavimo priedaidų paieška.

Bolonijos deklaracija – tik vienas, nors neabejotinai – vienas svarbiausių Bolonijos proceso dokumentų, o joje išsakyti principai nėra nuostoję aktualumo ir šiandien, kai po kas dvejus metus vykstančių Europos ministrų, atsakingų už aukštąjį mokslą, susitikimų jau turime Prahos komunikatą (2001 m.), kuriame pabrėžiama mokymosi visą gyvenimą svarba ir didelis studentų vaidmuo Europos švietimo erdvės kūrimo, Berlyno komunikatą (2003 m.), kalbantį apie kokybės sistemos gerinimą, akademinį pripažinimą, diplomų priedėlio išdavimo poreikį bei studijų ir mokslinių tyrimų glaudžių sąsajų būtinybę vykdant trečiosios pakopos – doktorantūros – studijas ir neseniai pasirašytą Bergeno komunikatą (2005 m.), kurį pasirašė 45 Europos šalių, tarp jų – ir Lietuvos, ministrai. Šie faktai rodo, kad Bolonijos procesas darosi vis populiaresnis tarp Europos valstybių, randasi vis daugiau žmonių, tikinčių jo sėkme.

Jei apibendrinant reikėtų kelias žodžiais apibūdinti Bolonijos procesą, turbūt pasakytume, kad jis pirmiausia – bendros *pasitikėjimo kitais* erdvės kūrimas ir yra grįstas tikėjimu, kad tik atsivėrimas kitiems, kartais labai menkai pažįstamiems, gali užtikrinti tikrą švietimo sistemos augimą ir tobulėjimą. Daugelis Bolonijos proceso dalyvių, kartu ir Lietuvos nacionalinės Bolonijos propaguojujų grupės nariai, yra tvirtai įsitikinę, kad švietimo sistemos internacionalizacija yra vienintelis tikras būdas iš esmės pagerinti nacionalinės švietimo sistemos kokybę.

Informuojame, kad nuo 2006 m. balandžio 14 d. pasikeitė Tarptautinės aukštosios vadybos mokyklos (ISM) rekvizitai:
ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas, UAB
Įm. adresas E. Ožeškienės g. 18, 44254, Kaunas
Įm. kodas 111963319, PVM kodas LT119633113
Įregistruota Lietuvos Respublikos juridinių asmenų registre
ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas, UAB yra visų Tarptautinės aukštosios vadybos mokyklos (ISM) teisių ir pareigų perėmėjas (tęšėjas).

Mums rašo

Didžiai gerbiamas p. G. Zemlickai,

nuoširdžiai dėkoju už atsiųstą „Mokslo Lietuvos“ numerį (Nr. 7). Buvo įdomu tokiu būdu Jums tarpininkaujant padiskutuoti su prof. Reinu Raudu. Taip pat man labai patiko Jūsų straipsnis apie Lietuvos lituanistų rūpesčius ir jų padėtį dabartinėje Lietuvoje. Gana gerai suprantu kolegų rūpesčius.

Sveikinu Jus ir visą redakciją su Šv. Velykomis ir pavasario švente!

Jūsų
Manfredas Kleinas iš Austrijos

Sąsaja: Potsdamo konferencija ir Sausio 13-oji (5)

Pradžia Nr. 3

Minint Laisvės gynimo 15-ąsias metines Sausio 13-osios išvakarėse, Lietuvos Respublikos Seimo Konstitucijos salėje vyko apskritojo stalo diskusija *Šešiasdešimt metų po Potsdamo*. Tęsiame pasakojimą apie renginį ir jame išsakytas mintis, kurios mus nukelia į 1945-uosius ir 1990-uosius bei vėlesnius metus, kai Lietuva siekė savo paskelbtos Nepriklausomybės tarptautinio pripažinimo. Ši laisvės siekių patirtis turi ir neįkainojamą tarptautinę reikšmę.

Simboliai

Pasauliui komunizmo sistemos žlugimo simbolis – griūvanti Berlyno siena 1989 m. lapkritį. Tačiau reikia sutikti su kolega iš Lenkijos, kad realus komunizmo žlugimas – tai ilgas ir sudėtingas revoliucinis procesas. Jį 1980 m. rugpjūčio mėn. Gdanske pradėjo *Solidarumas*, 1989 m. lapkričio mėn. pratęsė griūvanti Berlyno siena. Dar vienas tos revoliucinės bangos etapas – tai 1991 m. Sausio įvykiai Vilniuje ir vėliau – Rygoje. Procesas dar nesibaigė, nes 2004 m. Kijeve „oranžinė revoliucija“ išilėjo į vientisą tų įvykių tėkmę.

Todėl šiandien Vilniuje, eidamas pro Katedrą ir atsigręžęs į pirmosios Sąjūdžio būstinės pastatą Gedimino prospekte, J. M. Novakovskis teigia kaskart tarsi iš naujo išgyvenantis savo pirmąją meilę. O tūkstančiai jaunų lenkų, kurie 2004 m. gruodžio mėn. vyko į Kijevo, panašiai savo „pirmąją meilę“ išgyveno Kijevo Maidano aikštėje. Tikriausiai ateis laikas, kai bus galima pasakyti, kad Ukraina, Moldova ir Baltarusija yra mūsų pusėje, šioje civilizacinės sienos pusėje.

Nuo konkretaus vertintojo priklauso, kurie įvykiai geriausiai galėtų apibūdinti Lietuvos ir Lenkijos ilgą šimtmečių santykius, o šie ne visada buvo vienareikšmiškai paprasti. Pačiam J. M. Novakovskui tų santykių simbolis – tai varšuvietė moteris, iš savo pinigines traukianti 20 zlotų banknotą ir prašanti perduoti

Konferencijos dalyvius priima Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininko pavaduotojas Česlovas Juršėnas

už laisvę kovojančiai Lietuvai. Tai ir NATO viršūnių susitikimas, į kurį pirmą kartą buvo pakviesta Lenkija, tapusi NATO nare. Tada Lenkijos premjeras pareiškė, kad mūsų visų užduotis darbuotis toliau plečiant NATO, į kurią būtina turėtų patekti ir Lietuva... Lietuvos įvardijimas tuo metu nuskambėjo kaip labai reikšmingas mūsų siekių palaikymas, kurio realiais rezultatais šiandien jau galime džiaugtis, nes kartu esame vienos gynybinės sistemos nariai. Šiandien Europos Sąjungoje ir NATO Lietuvos ir Lenkijos tikslas yra bendras: veikti išvien, nes dabartinės Europos Sąjungos struktūrose, kur dominuoja senieji nariai, ir Lietuva, ir Lenkija savo politines programas galės įgyvendinti tik veikdamos drauge.

Europos Sąjunga suinteresuota, kad demokratiniai procesai stiprėtų taip pat Moldovoje, Gruzijoje ir kitoje Užkaukazės valstybėse, o Lietuva ir Lenkija visoms išvardytoms valstybėms gali būti sėkmingas pavyzdys, kaip taikiu būdu galima savo šalyje įgyvendinti esmines politines ir socialines reformas. Dabartinėje naujoje Lenkijos vyriausybėje yra daug *Solidarumo* veikėjų. Panašiai Lietuvos valdžios struktūrose galima sutikti nemažai buvusio Sąjūdžio žmonių. Štai kad ir Emanuelis Zingeris LR Seime yra Europos Sąjungos pakomitečio pirmininkas, o Česlovas Stankevičius šiuos klausimus kuruoja LR užsienio reikalų ministerijoje. Taigi kartu su Lenkija Lietuva gali daug nuveikti.

Kad nedingtų be pėdsako

Kasdienybė, kaip tas mitinis drakonas, nepaprastai greitai ryja visų mūsų gyvenimą, o atsiminimai bendrą visai tautai vertę įgyja tik tada, kai yra pagarsinami, įgyja rašytinę ar kitą materialią formą. Prisimenant ir apmąstant netolimą praeitį, svarstant ir įgyvendinant naujas užduotis, kurias kelia gyvenimas, matyt, vertėtų pagalvoti ir apie šį mūsų tautų gražiausių brolybės jausmų, bendro istorinio likimo įprasminimą vienokia ar kitokia forma. Ko gero, vertėtų parengti tų įvykių dalyvių prisiminimų knygas lietuvių ir lenkų kalbomis. Gal nereikėtų į neapibrėžtą ateitį atidėti panašių knygų rengimo ir su skandinavų kraštais, tuo labiau, kad esame skolingi mus pirmajai pripažinusiai Islandijai. Pats laikas apie tai mąstyti ir veikti.

Šia prasme labai tinkamas atrodė J. M. Novakovskio siūlymas dėl ne visai aiškiomis aplinkybėmis žuvusio vieno iš *Solidarumo* aktyvistų Mareko Ježio Karpo (Marek Jerzy Karp, 1952–2004 m.) atminimo įamžinimo. Jis daug nuveikė, kad Lietuva ir Lenkija bendradarbiautų gražaus kaimyniškumo dvasia. Diskusijai pirmininkavęs E. Zingeris M. J. Karpą vadina gerąją mūsų tarpusavio santykių siela. M. J. Karpas 1989–1991 m. Varšuvos universitete buvo Baltistikos katedros mokslo darbuotojas, specializavosi Lietuvos istorijos klausimais. Varšuvoje įsteigė strateginių tyrimų institutą, buvo

tuometinio Lenkijos premjero T. Mazoveckio (Mazowiecki) patarėjas, 1990 m. įsteigė Rytų studijų centrą ir jam vadovavo, diskusijų klubo *Lenkija Europoje* dalyvis, o 1991 m. Sausio įvykių dienomis jis buvo kartu su Lietuvos draugais Vilniuje šiuose Seimo rūmuose, kur tuo metu sprendėsi Lietuvos valstybės li-

Nepriklausomybės Akto signataras Liudvikas Sabutis ir Lenkijos žurnalo „Wprost“ skyriaus vedėjas Ježis Marekas Novakovskis

kimas. Su M. J. Karpu J. M. Novakovskiu teko ne kartą iš Varšuvos išvažiuoti naktį ryto sulaukti LR Seimo rūmuose, kur rytais vykdavo susitikimai su į darbą ateinančiu Atkuriamojo Seimo pirmininku Vytautu Landsbergiu ir kitais to meto Lietuvos vadovais. M. J. Karpas, Jacekas Kuronis (Jacek Kuron) ir daugelis kitų *Solidarumo* žmonių Lietuvos užsienio reikalų ministerijai padėjo organizuoti tuometinės Lietuvos Ministrės Pirmininkės Kazimiros Danutės Prunskienės, jos pavaduotojo Romualdo Ozolo vizitus į Lenkiją. M. J. Karpas buvo vienas iš tų asmenų, kuris Lietuvoje gyvenančius lenkus skatino kuo aktyviau palaikyti Lietuvos Nepriklausomybę.

M. J. Karpas buvo mirtinai sužeistas Lenkijoje, netoli Lietuvos sienos, kai ant jo automobilio užvažiuavo vairuotojo iš Baltarusijos vairuojamas sunkvežimis. Prieš mirtį M. J. Karpas teigė, kad tai buvo apgalvotas pasikėsinimas. Jis mirė 2004 m. rugsėjo 12 d. Vienoje Lenkijos ligoninių. Pridursime, kad prieš tai M. J. Karpas paskelbė bendradarbiaus su Lenkijos tarybos organais ir atskleisias tarptautinės kontrabandos naftos produktais užkulisius.

Laisvės varpo dūžis Europoje

Taigi galėjome įsitikinti, kaip įvairių šalių paprasti žmonės jautriai atsiliepė į Lietuvos žmonių sieki atkurti savo valstybę ir įtvirtinti ją tarp-

tautiniu mastu. Tam reikėjo sutelktų pastangų. Sąjūdis buvo viešoji jėga, vienijusi žmones. Buvęs Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo sekretorius, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Liudvikas Sabutis prisiminė, kad nuo 1988-ųjų, Sąjūdžio įkūrimo, teko dirbti ne tik išorinėms, bet ir vidinėms apsuptyms sąlygomis. Tebeveikė jėgos, turėjusios saugoti senąją sistemą. Lietuvos žmonės savo didžiojo tikslo siekė demokratiškais būdais, parlamentiniu, t. y. įstatymišku būdu, ir tai buvo daugumai priimtina – tiek Lietuvoje, tiek pasaulyje.

Lietuvos Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas dirbo nepertraukiamai nuo 1990 m. kovo 10-osios iki 1992 m. spalio 25-osios. L. Sabutis išskyrė kelis ypatingos svarbos dokumentus. Pirmiausia – tai 1990 m. kovo 11 d. aktas *Dėl Lietuvos nepriklausomos Valstybės atstatymo*, kuriuo Lietuva skelbiama nepriklausoma valstybe, ir įstatymas *Dėl 1938 metų gegužės 12 dienos Lietuvos Konstitucijos galiojimo atstatymo*. Šiuo įstatymu buvo nutrauktas sovietinės konstitucijos galiojimas Lietuvos Respublikos teritorijoje.

Tiltas į 1938 m. Konstituciją buvo perestas tik kelioms valandoms, siekiant išlaikyti valstybės tęstinumo principą – grįžimo prie iki Lietuvos okupacijos galiojusios Konstitucijos. To tęstinumo siekta visais teisės aktais. Derybose su Rusija ir su ja pasirašytoje sutartyje tai buvo vienas svarbiausių dalykų. Tęstinumo siekta ir sprendžiant sovietų (vėliau – Rusijos) kariuomenės išvedimo iš Lietuvos reikalus.

Kovo 11-ąją buvo priimtas įstatymas *Dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio įstatymo*, kuriuo buvo sustabdytas 1938 m. Konstitucijos galiojimas, atsižvelgiant į šandienos peripetijas. Pastarąjį įstatymą galima vadinti pereinamojo laikotarpio Laikinojo Konstitucija. Juo buvo privalu vadovautis visiems Lietuvos žmonėms (ne tik piliečiams), kuriant asmeninius, valstybės, teisėsaugos, ekonomikos, valdymo ir savivaldos pagrindus. Vėliau teko kurti visą Lietuvos kaip modernios Vakarų Europos valstybės teisyną, o Lietuvos Respublikos Konstitucija buvo patvirtinta 1992 m. spalio 25 dieną.

Lietuvos Aukščiausioji Taryba priėmė labai pažangų Tautinių mažumų įstatymą, kurio kopijų vėliau prašė Slovėnijos ir Airijos parlamentarai.

Tai, kas Lietuvoje įvyko 1990-ųjų Kovo 11-ąją, buvo didžiulis smūgis Sovietų imperijos dominavimui. Tai buvo Laisvės varpo dūžis Europoje, tebegyvenusioje Potsdamo konferencijos sprendimų šešėlyje.

Nukelta į 16 p.

Potsdamo konferencijoje (1945 07 17–08 02) J. Stalinas (baltu švarku) pateikia JAV ir Didžiosios Britanijos derybininkams „pokario“ Europos žemėlapi, kuris buvo priimtas be pakeitimų, išdavikiškai nepaisant Rytų Europos valstybių ir tautų valios

Pradžia Nr. 6

Lietuvos istorijos institute diskutuojame apie didžiausią iš ligi šiol buvusių mūsų istorikų projektą – trylikatomę *Lietuvos istoriją*, kurios I tomas jau pasirodė. Apie naują daugiatomį leidinį kalbamės su jo atsakingąja redaktore prof. dr. Jūrate Kiaupiene, atskirų tomų atsakingaisiais redaktorais – habil. dr. Algirdu Girininku, dr. Gintautu Zabiela, prof. dr. Zigmantu Kiaupa, dr. Rimantu Mikniu, dr. Česlovu Laurinavičiumi ir vienu iš III tomo autorių dr. Dariumi Baronu.

Santykis su pilietine visuomene

Zigmantas Kiaupa. Šio veikalau naujumas priklauso nuo to, ko ieško skaitytojas: jeigu tikėtis sužinoti naują Vytauto mirties dieną, kitokią karo įvykių eigą, gal ir nusivils, nes tokių naujienų neras. Visa tai gana gerai ištyrinėta, nebent paaiškės vienas kitas visai naujas dalykas.

Jeigu tą naują suprasime kaip naują interpretaciją, priešasčių, vyksmo ir padarinių aiškinimą – tai jau visai kas kita. Kiekviena nauja bet kurio istoriko knyga – tai ne kokio nors tyrinėjimo pabaiga, o naujo darbų etapo pradžia. Naujas žinias tenka komponuoti į visą istorijos žinių rūmą, ir naujajame veikalke kaip tik atliekamas šis darbas. Šia prasme naujovių trylikatomėje bus apšči, antraip tai nebūtų mokslas, o tik mokslo populiarinimas. Tai irgi labai reikalinga ir gerbtina veikla, bet šis leidinys ne tam skiriamas.

Rimantas Miknys. Rengdami šį leidinį ypač kreipėme dėmesį į tą

Dideli darbai laukia istoriko dr. Česlovo Laurinavičiaus

reikšmę, kuri skleidžiasi mokslinėje akademinėje aplinkoje. Didžiausia šios Istorijos reikšmė – visuomeninė. Pasikeičia 4–5 kartos, ir vėl kyla būtinybė pažvelgti į save laiko tėkmėje. Išskyla naujos vertybės, atsiranda ir naujas santykis su praeitimi... Niekas negali patvirtinti, kad šis siūlomas variantas tiks visais laikais, to ir nesiekiamo. Tai bus apibendrinimas, kuris padės nustatyti tą santykį. Ši sintezė gali tapti įrankiu žmogaus, tam tikro socio, vadinamo Lietuvos vardu, nario saviraiškai.

Mes nuolat pabrėžiame pilietinės visuomenės kūrimo svarbą. Tai tik patvirtinimas, kad neturime tos pilietinės visuomenės. Kaip turi rasti pilietinė visuomenė? Be abejo, čia tam tikrą vaidmenį atlieka patriotizmas. Adolfo Šapokos *Lietuvos istorija* padėjo formuoti tautiniam, etniniam nacionalizmui, padėjo tautai suvokti savo praeitį. Trylikatomė – nežinau, ar visiems

Trylikatomė: toną uždavė archeologai (3)

„Lietuvos istorijos“ I tomą Lietuvos Respublikos Seime pristato leidinio vyriausioji redaktorė prof. dr. Jūratė Kiaupienė ir tomo atsakingasis redaktorius habil. dr. Algirdas Girininkas

toks teiginys patiks – galėtų padėti rasti pilietiniam nacionalizmui. Mėginame į save pažvelgti iš amžių perspektyvos.

Tokią tikslą suponuoja ir mūsų kaimynų darbai – lenkų istorijos sintezės, baltarusių darbai. Jie iš kitų pozicijų mus vertina. Jie verčia ir mus įvertinti tuos procesus, jų visumą. Aišku, yra Edvardo Gudavičiaus, Egidijaus Aleksandravičiaus ir Antano Kulakausko, taip pat Alfredo Bumblausko istorijos sintezės. Visi šie veikalai padeda mūsų žmogui susivokti, kas jis yra, padeda pradėti jaustis būsimos pilietinės visuomenės nariu. Taip apibendrinčiau ir mūsų pradėto darbo prasmę.

ML. Būtų įdomu išgirsti ir kitų autorių nuomonę: ar galima teigti ir šią mintį eksplikuoti, kad tai leidinys, skirtas Lietuvos žmonių pilietinės visuomenės savivokai formuoti?

Tarptautinėje knygų mugėje pristatomas trylikatomės „Lietuvos istorijos“ projektas

ne apie lietuvius – jų dar nėra – bet apie prabaltus. Matyt, neapsiribojote dabartinės Lietuvos teritorija?

Algirdas Girininkas. Natūralu, dabartinės Lietuvos teritorijos ribos neatitinka tų procesų, kurie vyko visai kitoje erdvėje. Dabartinės sienos mums nieko nereiškia, tyrinėjant priešistorinius laikus.

Mūsų parašytasis tomas – taip pat yra sintezė, netgi penktoji, jei prisiminsime visus autorius, kurie yra rašę apie proistorę. Pradedant nuo archeologo Petro Tarasenkos laikų. Savo šioje sintezėje stengėmės pateikti naujausių tyrinėjimų duomenų – tai ir yra naujumas. Atsispyrėme, kaip kad ir būna visuose moksluose, nuo prieš tai buvusių tyrinėjimų: ką naujo radome, kaip radome, kokie tie nauji duomenys ir t. t. Jei savo darbą lygintume su prof. Marijos Gimbutienės darbais, tai čia interpretuojama remiantis šių dienų pozicija.

Buvo suburtas tyrinėtojų kolektyvas, kuris sugebėjo į proistorės procesus pažvelgti gana logiškai, be didesnių prieštaravimų. Nagrinėjome priešistorę nuo ledynmečio pabaigos iki Kristaus laikotarpio. Tyrinėjome procesus, vykusius prabaltų ir baltų gentyse.

ML. Vis dėlto apie daugelį reikšmingų procesų, susijusių ir su prabal-

J. Kiaupienė. Nenorėčiau sutikti, kad tik taip turėtų būti supras tas šio mūsų leidinio siekis – pilietinė visuomenė. Manau, kad tai tik vienas iš veiksnių. Bus išlaikyta ir derama vieta tautišku mui, nes nėra kiek neabejojame, kad jis reikalingas. Bus vietos ir daugiatautiškumo idėjai. Visi šie veiksniai yra labai svarbios Lietuvos istorijos komponentės įvairiais laikotarpiais, todėl atsispindės ir leidinyje, tegul ir skirtingai. Svarbiausias šio projekto siekis – sužadinti Lietuvos visuomenėje poreikį mąstyti apie šiuos dalykus ir pateikti tokiems apmąstymams būtinas medžiagas.

Toną uždavė archeologai

ML. Jau turime „Lietuvos istorijos“ I tomą „Akmens amžius ir ankstyvasis metalų laikotarpis“. Kadangi su mumis yra ir šio tomo atsakingasis redaktorius Algirdas Girininkas, leiskite paklausti: nuo ko pradėjote šį tomą, kokias užduotis kėlėte? Juk kalbate

Kaip bendradarbiauja atskirų tomų redaktoriai, pasakoja archeologas dr. Gintautas Zabiela ir istorikai dr. Artūras Dubonis bei dr. Darius Baronas

ty gyventomis teritorijomis, galima kalbėti tik hipotetiškai. Mintyje turite ir kai kurias M. Gimbutienės įžvalgas. Kai kurias „nepatogias“ hipotezes galima apeiti, kitas išryškinti. Kaip elgtasi kad ir rašant I tomą?

A. Girininkas. Tiek Marija Gimbutienė, tiek Ramutė Rimantienė

spyrėsi nuo savo tyrinėjimų duomenų – nieko čia nuostabaus. Mums taip pat teko remtis daugeliu autoritetų. M. Gimbutienės atveju yra viena opi problema – ji rašė apie baltus tuo metu, kai jos mokslinis potencialas buvo aukščiausias, bet tyrinėtojai nebuvo pasiekiami šaltiniai, naujausia archeologinė medžiaga. Išimtį sudarė tik publikuoti šaltiniai. Todėl nesunku suprasti, kodėl M. Gimbutienė tam tikrais klausimais prieidavo vienokias ar kitokias išvadas. Jeigu tyrinėtoja būtų galėjusi triūsti Lietuvos ar kituose buvusios Sovietų Sąjungos muziejuose, archyvuose, tikriausiai kai kuriais atvejais būtų priėjusi kitokias išvadas. Tačiau jos pozicijos ir įžvalgos atsispindi I tome. Apie kokį nors nutylėjimą negali būti nė kalbos.

ML. Kokių kilo sunkumų, gal ėmėtės ir diskutuotinių temų?

A. Girininkas. Problemų daug, ir negalėčiau teigti, kad jas visas pavoko išspręsti. Vienas svarbiausių klausimų – iš kur esame ir kas esame? Iš kur atėjome, jei išvis atėjome? Tai tie klausimai, kurie visuomenei kilo ir tebekyla. Žmonėms rūpi žinoti. Jei pamėgini prieštarauti, kad gal mes iš niekur neatėjome, gal esame čia nuo poledynmečio, tuojau kyla įvairių klausimų. Gal teisi M. Gimbutienė, o gal – R. Rimantienė? Samprotavimų gali būti labai įvairių.

D. Baronas. Norėčiau pareikšti savo pagarbą archeologams, kurie iš menkiausių smulkmenų, tarkime, poledynmečio laikotarpio, mėgina atkurti žmonių gyvenimą. Pirmykščių medžiotojų ir žvejų. Tai nuostabus tyrinėtojų darbas. Mane visuo-

met domino akmens amžius, stebino kad ir R. Rimantienės darbai, kai iš atskirų šukių atskleidžiama žmonių buitis ir kiti dalykai. Tam reikia nepaprastos kvalifikacijos. Ko gero, pirmąkartėje Lietuvos teritorijoje gyvenusių žmonių tyrinėjimas – sudėtingiausia ir šio mūsų leidinio dalis.

Eurointegraciniai tomai

ML. Bet įkandin A. Girininko su bendraautoriais einančiam Gintautui Zabiela bus lengviau. II tomas skirtas geležies amžiui.

Gintautas Zabiela. Vargu ar bus lengviau. Dabar dėliojame paskutinius kablelius II tome, prieš atiduodami į leidyklą. Matyti, kas jau nuveikta. II tomas, skirtas geležies amžiui, yra tarsi protoistorija. I a. – jau yra Tacito veikalas *Germania*, kur minimi seniausi šio Baltijos jūros kraščio gyventojai. Prasideda tegul fragmentiški, bet jau rašytiniai šaltiniai, kartu visą tūkstantmetį vyksta integraciniai ikivalstybiniai procesai. Genčių kultūros pereina iš vienos į kitą, vyksta tautų kraustymosi maišalynė. Pasekė tų tautų kraustymosi tra-

Prof. habil. dr. Alvydas Nikžentaitis ir susimąstęs apie būsimus darbus dr. Rimantas Miknys

jektoriaus, galėtume parašyti ne viena tomą. Užsienio šalyse ir parašyta.

Nors tie procesai atsispindi archeologiniuose radiniuose, bet tai ir laiptelis į „tikrąją“ istoriją. Kolega D. Baronas labai gražiai ištraukė iš šių procesų svarstymus – tai profesionalus darbas įvertinant išlikusius šaltinius, susijusius su procesais, kuriuos matome arba jaučiame iš archeologinių radinių. Tokia tad būtų mūsų darbo problema, o kartu ir tam tikras jo naujumas.

Man kol kas sunku spręsti, kokie išeis istoriniai tomai, bet pirmieji archeologiniai tomai bus, sakyčiau, eurointegraciniai, bent jau lyginant su anksčiau pasirodžiusiomis istorijomis. Juk kaip buvo ankstesnėse istorijose? Šiek tiek duomenų iš Lietuvos, o toliau – kas vyko nuo Lietuvos į Rytus... Dabar stengiamės parodyti platesnį vaizdą, nevengdami ir vikingų, ir tam tikros atšakos gotų, nusikrausčiusių net į Ispaniją. Be tų žinių būtų sunku ką nors tiksliau pasakyti apie daugelį tuo metu vykusių procesų. Štai tokių akcentų ankstesnėse istoriografijose buvo mažiau.

Tai bus Lietuva Europoje

J. Kiaupienė. G. Zabiela atkreipė dėmesį į tarptautinį kontekstą. Iš tiesų, visiems tomams būdinga dar viena naujovė: stengsimės parodyti Lietuvą Europoje. Kaip pavyks tai padaryti, priklausys nuo autorių sugebėjimų ir supratimo. Tačiau tai numatyta projekto koncepcijoje.

ML. Kiek archeologai remiasi tarptautiniais tyrinėjimų duomenimis – lenkų, vokiečių, kad ir kaimynų baltarusių, latvių, pagaliau rusų? Kiek kitų šalių medžiaga bus integruota į mūsų bent jau pirmuosius tris tomus?

G. Zabiela. Istorija turi tilpti į tam tikrus rėmus, negalima rašyti apie procesus už mūsų etnos ribų ir lyg tarp kitko paminėti mus. Remiamės aprobuotais ir mažiau diskusijų keliančiais dalykais. Juk ir Lietuvoje kyla daug įvairių diskusijų, kartais ir nesuskalbama. Jeigu remtumėmės ne konvenciniais, aprobuotais rezultatais ir išvadomis, bet diskusiniais svarstymais, tai sukeltume daug sumaišties, ir

skaitytojui būtų sunku susivokti. Todėl daugiausia remiamės tikrais, patikrintais dalykais. Tai savaime suprantama. Bent jau kalbėdami apie geležies amžių stengiamės taip daryti. Smulkmenų nesiekiam eksponuoti. Pavydžiui lenkų ir baltarusių tyrinėtojai diskutuoja kas kam turėjo didesnės įtakos. Dėl to ginčai virs dar dešimtis metų. Mums rūpėjo ne ginčų išklotinės, bet aprobuoti dalykai, dėl kurių sutaria profesionalai.

II tomas aprėps procesus iki valstybės susikūrimo, o III tome jau bus nagrinėjami Mindaugo laikai. II tome, remdamiesi archeologiniais duomenimis, parodome tik sąlygas – tai, kas jau buvo susiformavę prieš Lietuvos valstybės susikūrimą.

ML. Ar nebus tam tikro trūkio: archeologai remsis rastomis materialinės kultūros liekanomis, o istorikai – rašytiniais šaltiniais? O gal tie skirtingi tyrinėjimo metodai persiklos?

J. Kiaupienė. Kiekvieno tomo autoriai bendradarbiauja su rašančiaisiais kitus tomus. Štai II tomo atsakingasis redaktorius G. Zabiela bendradarbiauja su D. Baronu, dalyvaujančiu III tomo rengimo darbuose. Taigi, nors tomai skirtingi, bet jų sandūros problemos nagrinėjamos kartu. Didžiausias šio darbo krūvis tenka atsakingiesiems redaktoriams jie yra tikrieji savo tomo šeiminkai.

ML. Vyksta natūrali ir būtina integracija?

J. Kiaupienė. Taip, tai buvo aptarta jau svarstant viso projekto koncepciją ir jo įgyvendinimo taktiką. Dabar stengiamės įgyvendinti. Kiekvieno tomo tekstą skaito ir svarsto po jo chronologiškai einančio tomo autorių kolektyvas. Sandūros problemos autoriai sprendžia kartu.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Tai bus latvių kalbininkų žygdarbis

Prof. habil. dr. Vytautas Vitkauskas džiaugiasi latvių kalbininkų darbais

Latvių kalbininkai visada yra didelį dėmesį skyrę savo tarmėms (šnektoms ir šnektelėms). Didžiojo latvių kalbininko Janio Endzelyno ir kitų (K. Miulenbacho, M. Rudzytės, D. Zemzarės, I. Jansonės, A. Rekenos, S. Ragės, E. Kagainės ir kt.) darbai baltistams žinomi labai gerai, jais nuolat remiamasi prof. Z. Zinkevičiaus, A. Rosino, S. Karaliūno ir kitų lituanistų tyrinėjimuose.

Vienas po kito rodėsi E. Kagainės ir S. Ragės (trijų tomų!), A. Rekenos (dviejų tomų), E. Adamsono ir E. Kagainės (dviejų tomų), M. Putninos su A. Timuška ir kitų autorių tarminiai žodynai, dar daugiau įvairių įvairiausių šnektų aprašų. Ateityje, kai dabartinės šnektos blėsta ir bus visai išblėsusios (liks tik koine bendrinės kalbos pagrindu), kalbos istorijai tai bus didelis turtas, išliks kaip kokie žemės dokumentai.

Dabar pasirodė Latvių kalbos instituto (prie Latvijos universiteto) knyga *Latviešu izloksņu vārdnīca: prospekts (Latvių tarmių žodynas)*, 360 p., atsakingoji redaktorė habil. dr. E. Kagainė, jai padeda habil. dr. B. Bušmanė, Latvių kalbos instituto direktorė, habil. dr. I. Jansonė, dr. A. Timuška ir kiti darbuotojai, aukštųjų mokyklų dėstytojai.

Tai būsiąs išsamus visų latvių tarmių daugiatomis žodynas, apibendrinamasis tarminės leksikos rinkinys (bendrinės kalbos 8 tomų rinkinys atskirai yra išleistas anksčiau). Gausiai surinkti didžiųjų akademikų, profesorių, mokslo daktarų, latvių pedagogų tūkstančių tūkstančiai tarminių žodžių, įvairių posakių bus išnagrinėta, įamžinta. Į darbą buvo vieningai įsitraukę dešimtų dešimties žymiausių latvių filologų.

Knygoje aptarta visa redakcijos turima medžiaga, žodžių lizdų pateikimas: apibendrinamai iškeliamas transponuotas pagal dėsnius žodis, o

visi sakiniai tikrai tarmiškai, fonetinė rašyba, pritaikyta visoms šnektoms (p. 5–24, mes tokios vienos neturime, visi darome savaip). Įspūdingas medžiagos rinkimo sąrašas (p. 25–30). Pateikta beveik kiekvienos šnektos priegaidžių (trijų ir dviejų) pavyzdžių (p. 35–42).

Didžiąją knygos dalį sudaro suredaguoti tam tikri žodžiai (*āda* „oda“ ir vediniai iš jo, *ait* ištiktukas, *aita* „avis“, *balts*, *-a* „baltas“, *baltenis* „baltas žirgas“, *baltmaize* „balta duona“, *baltkrievos*, *-ietē* „baltarusis“, *bambarnieks* „kumetis“, *bamblis* „toks pelkių paukštis“, *bambis* „tingus vyras“, *bēdmāsa* „nelaimės draugė“, *begis* „nudėvėtas daiktas“ ir t. t.). Čia matome daug žodžių, nesamų Endzelyno-Miulenbacho-Hausenbergo latvių akademinio žodyno šešiastomyje, turime visų įdėtų žodžių geografiją, kilmę. Visą įvertinti gali patys latvistai, visas detales, bet šis *Prospektas* daro tikrai didelį įspūdį. Dėl kai ko verta susimąstyti ir mums, nes Lietuvių kalbos komisija jau neberemia mūsų tarmių medžiagos leidybos, net *Dieveniškų tarmės žodyno* ar Pamaro krašto tarminės leksikos rinkinio ir kitų.

Reikia tik palinkėti negausiems, nuo tautystės atšalusiu ar kitakalbių finansininkų labai remiamiems broliams latvių tarmėtyrininkams pakelti tokią užsiverstą ant savo pečių (daugiausia moteriškų petukų) našta ir pateikti pasauliui (žinoma, indoeuropeistams) latvių kalbos turtus (tik vengti kokių žargonų ar miestų iškrypų apraiškų). Latvistai lyg ir per daug domisi skoliniais, ypač retais slavizmais, o J. Endzelynas ir F. Filinas, iškilus rusų dialektologas, sakė tas tarptautinių žodžių iškrypas ir dvikalbių žargoną esant ne tikras tarmes, o atsitiktinius šnektos žodžius.

Vytautas Vitkauskas

Lituanistai kelia vėją, bet burės bliūkšta (2)

Pradžia Nr. 7

Seminaras Lituanistikos likimas Lietuvoje buvo surengtas Lietuvių literatūros ir tautosakos institute, dalyvaujant Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministru Remigijui Motuzui, ministerijos sekretorei Danguolei Bublionei, ministro patarėjui dr. Giedriui Viliūnui bei lituanistinių mokslo institutų darbuotojams, žymiesiems humanitarams, visuomeninių institucijų vadovams, lituanistikos likimu susirūpinusiems asmenims.

Modelis – dar ne vizija

Sveikintina, kad Švietimo ir mokslo ministerijos vadovai ir ministro patarėjas siekia tartis su lituanistais, mokslo bendruomenės nariais. Iš šio susitikimo jie tikriausiai nori įgyti daugiau argumentų savo tolesnei veiklai. Jų prirėiks srityse, kurių atstovai vaikščioti į tokius pasitarimus neturi nei laiko, nei noro.

Švietimo ir mokslo ministro patarėjas doc. Giedrius Viliūnas dėstė sunkumus, kurių kyla dėl to, kad

valstybėje nedaromi realūs žingsniai siekiant padidinti finansavimą mokslui, nors šalies BVP ir didėja. Išvada lyg ir akivaizdi: aukščiausiuose valstybės sluoksniuose nėra kas realiai palaikytų mokslo reikalus. Gal nėra ir suprantančiųjų mokslo reikšmę, nes šiandien ne tie prioritetai, ne tie žmonės prie valstybės vairo. Tokia išvada peršasi iš to, kas buvo pasakyta, bet išvados formulotė priklauso šių eilučių autoriui – iš ministro ar jo patarėjo lūpų ji nuskambėjo.

Jei būtų nuskambėjusi, tai kalbėtojų ir klausytojų nuomonės, ko gero, būtų sutapusios. Gal tada ir būtų mėginama kartu ieškoti būdų, ką reikėtų keisti šioje keistoje ir šekspyriškų aistrų kamuojamoje „danų karalystėje“, kad reikalai keistųsi į gera.

Kita vertus, būtų keista, jei valdžios atstovai ir tauta kalbėtų ta pačia kalba, pūstų į tą pačią dūdą ir siektų tų pačių dalykų. Tokios tradicijos nėra buvę ir nežinia, kada rasis. Takoskyra išlieka labai aiški. Tik gal nėra labai gerai, kai į valdžios atstovus pradeda žvelgti kaip į „liaudies priešus“. Šiuo atveju panašiai ir įvyko. Jei į aukščiausio rango pareigūnus lietuviškoje tradicijoje įprasta žvelgti pagarbiai – tai ne Prancūzija, kur ministrai apmėtomi kiaušiniiais, ir ne Amerika, kur mėtomasi

tortais, – tai tradicija, kaip elgtis su patarėjais, atrodo, mūsų krašte dar neišsirutuliojo.

Seminaro pirmininkas, gerai jausdamas bendrą susirinkimo atmosferą ir ankštoje salėje susikauptį elektros krūvį, ryžosi pagreitinti išlydį, truputį pertraukdamas pranešėją ir pareiškdamas, kad mokslo finansavimo modeliai – tai dar ne lituanistikos vizija. O juk dėl vizijos ir susirinkta kalbėtis. Todėl Šekspyro tėvynėje, o jei tiksliau, Kembriđo universitete aukštas kvalifikacijos įgijęs pirmininkas ir ėmė egzaminuoti lituanistą G. Viliūną, kokia yra lituanistikos vizija, kaip ji sklando painiuose ministerijos koridoriuose ir ką išskridusi iš tų koridorių gali duoti visuomenei. Taigi kokios lituanistikos visuomenei reikia dabar, kokios reikės po 10 ir po 15 metų?

Klausimai esminiai, tačiau visas humoro subtilumas glūdi tame, kad tokį klausimą ministerijos darbuotojai turėjo užduoti seminara dalyviams, pirmosioms valstybėje lituanistikos mokslo figūroms. Jos ministerijai ir turėtų padėti formuluoti lituanistikos plėtros užduotis, artimą ir tolimą šios krypties tyrinėjimų perspektyvą.

Nukelta į 8 p.

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS

skelbia konkursą eiti šias pareigas:

Gramatikos skyriaus vadovo;
Kalbos kultūros skyriaus vadovo;
Leksikografijos centro vadovo.

Dokumentai – 1) prašymas Lietuvių kalbos instituto tarybai leisti dalyvauti konkurse; 2) mokslo laipsnio suteikimo dokumento kopija; 3) pedagoginio mokslo vardo suteikimo dokumento kopija; 4) gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymas; 5) mokslo darbų sąrašas; 6) svarbiausi darbai ar jų kopijos – priimami iki 2006 m. birželio 2 d. adresu: P. Vileišio g. 5, LT-10308, Vilnius (156 kab.), tel. (8 ~ 5) 263 7690; lki@lki.lt; interneto svetainė www.lki.lt.

Pabaiga, pradžia Nr. 6

Nuo Juo iki Khi

Gerbiamasis Antanai Rači, kaip pakomentuotumėte tik ką pasirodžiusį „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ IX tomą.

Visuotinės lietuvių enciklopedijos IX tome pateikiami platūs iliustruoti straipsniai apie pasaulio valstybes – Kambodžą, Kamerūną, Kanadą, Katarą, Kazachiją, Keniją ir jų svarbiausias institucijas bei organizacijas. Rašoma apie istorines ir administracines sritis: Kabarda-Balkariją, Karačiajų Čerkesiją, Kalabriją, Kaliningrado sritį (Karaliaučiaus kraštą), Kalmukiją, Kampaniją, Kantabriją, Kareliją, Kataloniją. Skelbiami straipsniai apie Lietuvos ir užsienio miestus: Jurbarką, Kaišiadoris, Kauną, Kėdainius, Kelmę, Kairą, Kalkutą, Karaliaučius, Kasablanką, Katmandu, Katovicus ir kitus.

Skelbiama informatyvių straipsnių apie geografinius objektus: Juodąją ir Kaspijos jūras, Kamčiatką, Kaukazą. Tome spausdinami iliustruoti straipsnių ciklai apie jūrų fauną ir jūrų augaliją, juvelyrką, kaulo dirbinius, keramiką, kainas, kapitalą, kalbą, kamerinę muziką, karybą, kasybą, kartografiją, aprašoma Žemės geologinės istorijos periodai jūra, kambras ir karbonas, yra religinės tematikos straipsnių (*kalvinizmas, kamalduliai, Kalvarijos, kardinolas, katalikybė* ir kt.). Daug vietos skiriama Lietuvos istorijai (straipsnių ciklas apie Kernavę, straipsniai *Kalavijuočių ordinas, Kęstutis, Kęstučio apygarda* ir kt.). Pateikiama iliustruotų straipsnių apie lietuvių ir užsienio valstybės, politikos ir visuomenės veikėjus, mokslininkus, menininkus. IX tome yra daugiau kaip 5 tūkst. straipsnių, iš jų daugiau kaip 1200 – lituanistiniai. Pateikta daugiau kaip 1100 iliustracijų, iš jų 330 portretų (daugiau kaip 260 portretų yra prie lituanistinių biografinių straipsnių). IX tomo apimtis – 800 puslapių (122 apskaitiniai leidybinių lankai); lituanistika sudaro 24,5 proc. tomo apimtį.

IX tomui straipsnius rašė apie 570 autorių, recenzavo 180 recenzentų.

Kai okupacija peraugo į aneksiją

Kuo IX tomas skiriasi nuo prieš tai pasirodžiusių tomų, į ką reikėtų atkreipti dėmesį? Gal keičiasi kai kurie Enciklopedijos rengimo kriterijai?

IX tome mums, rengėjams, sunkiausi buvo du straipsnių ciklai. Pirmas – tai straipsniai, susiję su sąvoka *karas* ir šios sąvokos vediniais: *karyba, karinis, karo...* Šiuose straipsniuose daug vietos skiriama Lietuvos kariuomenei, karininkams, karinėms oro pajėgoms, karinėms jūrų

Enciklopedininko darbas jį pats pasirinko (2)

Vyriausiąjį redaktorių Antaną Račį su jubiliejumi sveikina Virginija Bogušienė, Monika Urbonaitė, Olga Narkevičienė, Liudas Pilius, Gražina Paliokienė, Vytautas Spečiūnas, Miglė Leonavičiūtė-Klimantavičienė, Deividas Baniulis, Rimantas Kareckas ir Aldona Staneliene

Lietuvos mokslų akademijos salėje pristatant *Visuotinės lietuvių enciklopedijos IX tomą* kartu buvo pagerbtas Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto vienas vyriausių darbuotojų – Antanas Račis, minintis gražią gyvenimo sukaktį. Ne vienas dešimtmetis atiduotas enciklopedininko darbui, o *Visuotinė*

lietuvių enciklopedija, ko gero, vainikuos A. Račio daugiametį triušą. Todėl ir kalbiname A. Račį, vadovaujantį dideliame ir kūrybingame Enciklopedijos rengėjų būriui. Jis kaip patyręs laivo šturmanas veda savo eldiją tarp pavojingų rifų ir seklumų. Enciklopedininko darbą retai lydi štilis.

aneksijai, dalyviais. Toks buvo Enciklopedijos rengėjų argumentas.

Raudonio bus mažiau

Pagalčiau juk Enciklopedijos rengimas ir leidyba neturėtų reikšti, kad istorikų diskusijos šiais klausimais turi baigtis.

Galima ir reikia diskutuoti, o kitų enciklopedijų rengėjai galės vartoti kitokias sąvokas ir terminus.

Kitas besikeičiančių sąvokų pavyzdys: nuo I tomo vartojome terminą *Raudonoji armija*. Atrodytų lyg ir visai įprasta, kaip čia kitaip galima vadinti. Tačiau gerai apmąstėme, ir istorikai patarė mums tos sąvokos nevertoti. Rusijai tai gal ir *Raudonoji armija*, kuri skyrėsi nuo *Baltosios armijos*. Lietuvai tai buvo *Sovietų Rusijos kariuomenė*, kuri norėjo ginklo jėga prie Sovietų Rusijos prijungti visas žemes, kurios anksčiau priklausė carinei Rusijai. Kėsintasi į Lenkiją, Suomiją ir Baltijos šalis. Nepavyko. Turint mintyje 1918–1920 m. įvykius ir karo veiksmus, Lietuvai tai buvo *Sovietų Rusijos kariuomenė*, o ne „Raudonoji“ armija. Nuo 1940 m. – tai Sovietų Sąjungos kariuomenė, nors pačioje Sovietų Sąjungoje ir buvo vadinama Raudonąja armija.

Taigi VLE IX tome jau atsisakome sąvokos *Raudonoji armija* ir periname prie dviejų terminų: *Sovietų Rusijos kariuomenė* ir *Sovietų Sąjungos kariuomenė*.

Dovana iš Lietuvos Respublikos Seimo pirmininko pavaduotojo, Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijos pirmininko Česlovo Juršėno rankų

pajėgoms ir t. t. Reikėjo to ciklo straipsnius suderinti, gal liko kai kas ir nesuderinta.

Antras ciklas – tai *Kaunas* ir straipsniai apie *Kauną*. Juos rengti taip pat buvo gana sudėtinga.

VLE rengimo kriterijai nesikeičia, tiesa, keičiasi kai kurie terminai ar sąvokos. Pateiksiu pavyzdį. Kai pradėjome rengti šią Enciklopediją,

o prieš tai sudarėme *Vardyną*, mūsų mąstyme ir kalboje dar buvo gana daug SSRS okupacijos laikotarpio sąvokų; jos mums atrodė lyg ir visai natūralios. Tai ir suprantama, nes visi mokėmės tais laikais. Tiesa, pirmą skyrių pradėjau lankyti dar nacių okupacijos metais. Vis dėlto kai kurios sąvokos jau nebeatitinka dabarties sampratų. Štai kad ir žodis *so-*

vietmetis. Jau rengiant I tomą buvo atkreiptas mūsų dėmesys, kad tai nėra tikslus terminas, todėl ėmėme vartoti sąvoką *sovietinės okupacijos metai*. Tuo norime pabrėžti Lietuvos valstybingumo praradimą. Taip vartojame nuo VLE I tomo, nors jeigu šiandien reikėtų rašyti, tai rašytiau *SSRS okupacijos metai*.

Tačiau istorikai tuojau pat pradėtų diskutiją: kada SSRS okupavo, o kada aneksavo. Tarptautinės teisės požiūriu tai skirtingi dalykai.

Istorikai, matyt, jau sutarė, kad Lietuvos sovietinė okupacija peraugo į aneksiją. Rengdami VLE mes tuos terminus svarstėme ir vis dėlto nutarėme neskaldyti to Lietuvos istorijos tarpinio į okupaciją ir aneksiją, bet likome prie okupacijos termino. Tokių mūsų sprendimą lėmė tai, kad visuose Lietuvos Respublikos Seimo nutarimuose, sprendimuose ir oficialiuose valstybės dokumentuose neminima aneksija, bet kalbama apie okupaciją. Pagaliau juk partizanai ir kiti pasipriešinimo dalyviai vadinami pasipriešinimo sovietiniam okupaciniam režimui, o ne

VLE IX tomą pristato VLE mokslinės redakcinės tarybos pirmininkas dr. Juozas Tumelis; sėdi – vyriausiasis redaktorius Antanas Račis, Mokslinės redakcinės tarybos nariai: Rimantas Kareckas, Zigmas Zinkevičius, Galina Čepinskienė ir Instituto tarybos narys Antanas Buračas

Sukaktuvinį pasveikino ir europarlamentaras prof. Vytautas Landsbergis

Tačiau šiuos sprendimus, matyt, priėmėte po ilgų diskusijų?

Turime nemažai gerų konsultantų. Su jais pasitarę ir priimame tokius sprendimus.

Miestas – Karaliaučius, sritis – Kaliningrado

VLE X tome yra straipsnių ciklas apie Karaliaučių ir apie Kaliningrado sritį. Kodėl?

Taip, miestas – Karaliaučius, o sritis – Kaliningrado. Kaip Sankt Peterburgas ir Leningrado sritis. Seniau nebuvo Karaliaučiaus srities, šis darinys – Kaliningrado sritis – atsirado tik po Antrojo pasaulinio karo. Tiesa, kartais ši sritis vadinama ir Karaliaučiaus kraštu. Šį sinonimą pateikiame šalia pagrindinio termino – Kaliningrado sritis.

Juk buvo senasis Karaliaučiaus universitetas ir dabar veikiantis Kaliningrado universitetas, pavadintas Rusijos Imanuelio Kanto universitetu. Vis dėlto tai visai skirtingi universitetai.

Šykštūs žodžiai apie save

Užbaigus X tomą bus įveikta VLE rengimo ir leidybos pusiauoklė. Enciklopedijos skaitytojai gal ir nesusiimašo apie ją rengiančius žmones, tačiau laikraščio „Mokslo Lietuva“ interesai visai kitokie: mums ir mūsų skaitytojams kaip tik rūpi asmenybės, turtinančios mokslo žinių ir kultūros bagažą. Todėl neišvengsime klausimų apie Jus patį, nors labai nemėgstate apie save kalbėti. Pasvalyje mokėtės toje pačioje mokykloje, kurią yra baigę fizikas ir aktorius Regimantas Adomaitis, poetas Vladas Braziūnas ir daugybė kitų mūsų žymybių.

Su Regimantu Adomaičiu mokiausi vienoje klasėje, o Vladas Braziūnas gerokai jaunesnis. Klasėje buvau pripažintas matematikas ir kartu poetas, mokyklos literatų būrelio pirmininkas. Spausdinau eilėraščius rajono laikraštyje. Labai nemėgau piešimo ir braižybos, todėl baigęs mokyklą ir nepasirinkau inžinerijos mokslų. Pasirinkau lietuvių kalbą ir literatūrą.

Į Vyriausiąją enciklopedijų redakciją dirbti mane pakvietė čia dirbęs bendrakursis Zigmantas Pocius. Vėliau jis vadovavo Vyriausiosios enciklopedijų redakcijos sujungimui su „Mokslo“ leidykla ir tapo to junginio direktoriumi. Aš iš pradžių dirbau moksliniu redaktoriumi, vėliau – mokslinės redakcijos vedėju, o Atgimimo metais tapau direktoriumi redakciniams darbams. Iš esmės dirbau tą patį darbą, kurį dirbu ir dabar. Vyriausiajai enciklopedijų redakcijai jungiantis su Mokslo leidykla buvau prieš tokį jungimą, tad teko patirti visus padarinius, kurie dažniausiai ištinca pralaimėjusius opozicijos atstovus. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institute teko dirbti redaktoriumi, redaguoti ne enciklopedijas, o žodynus.

Keitėsi Instituto vadovai. Atėjus Rimantui Kareckui, buvau pakviestas vadovauti Visuotinės lietuvių enciklopedijos rengimui. Šis darbas sunkus, bet įdomus. Ilgai užtruko I tomo rengimas, o dabar kasmet išleidžiame po du tomus. Galiu pasakyti, kad jaunystės pomėgiai – matematika ir poezija – man labai praverė. O ką jau kalbėti apie tai, kad studijavau lietuvių kalbą ir literatūrą. Vis dėlto „grynam“ humanitarui enciklopedinio darbo būtų sunkoka – čia labai svarbu ir loginis mąstymas, susivokimas kitų mokslų ir įvairiose gyvenimo srityse.

Vadinasi, tarsi pats darbas Jus pasirinko, o ne vien Jūs rinkotės enciklopedinio darbo.

Gal ir taip atsitiko.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Pabaiga, pradžia Nr. 7

IX Lietuvos mokslininkų sąjungos suvažiavime, vykusiame kovo 25 d. Lietuvos mokslų akademijos Didžiojoje salėje, labiau buvo juntama humanitarinė dvasia, kurios įpūtė ryškios mokslinės kultūros asmenybės: Mykolo Romerio universiteto Politikos mokslų katedros vedėjas Antanas Kulakauskas ir Mokslininkų sąjungos tarybos narys – Vytauto Didžiojo universiteto profesorius, Lietuvių Išsivijimo instituto direktorius, Lietuvos nacionalinio istorijos mokslo komiteto prezidentas Egidijus Aleksandravičius.

Kaip lietuviai pritaikė Miunhauzeno patirtį

Lietuvos nepriklausomybė ir 1991 m. priimtas pirmasis Lietuvos mokslo ir studijų įstatymas, anot Vytauto Didžiojo universiteto profesorius Egidijaus Aleksandravičiaus, buvo didžioji mentalinės permainos galimybė, nors būtent mentaliniai procesai vyksta lėčiausiai. Institucinei demokratijai sukurti pakaktų kelerių metų, rinkos ekonomikos bruožai susiformuoja ne ką per ilgesnį laiką, o mentalinių virsmų tenka laukti dešimtmečius. Tai štai universiteto intelektualinė erdvė ir yra mentalinio virsmo svarbiausia ašis. Nuo to, kokius universitetus baigėme, tokius tikslus mėginame įgyvendinti ir per teikti toliau – tokia yra kultūrinė, intelektualinė komunikacija.

Primintas susijungusių Vokietijų pavyzdys. Rytų Vokietijos profesūra buvo drastiškai pakeista vakarietiškąja. Lietuva tokios galimybės neturėjo, antraip tikrai būtų pasinaudojusi. Užtat turėjo išsiviją. Kai kurie išsivijimo intelektualai ėmė grįžti, padėjo atkurti Vytauto Didžiojo universitetą. Bet tie impulsai blėso, ir mentalinį perversmą Lietuvoje teko atlikti savo pačių jėgomis. E. Aleksandravičius šias pastangas vykusiai palygino su barono Miunhauzeno bandymu – save patį ištraukti iš klampios pelkės už plaukų. Miunhauzenui pavyko.

Universitetams buvo sunkiau: teko formuoti kitokį žmogų, negu buvo patys formuotojai. Rezultatas netenkino nieko; gal iš čia amžinas mūsų nepasitenkinimas pačiais savimi ir savo darbo vaisiais, nes norai ir vizija skiriasi nuo realybės. Pagreitį procesui galėjo suteikti didesnės permainos dėstytojų ir profesūros

Ar tikrai esame iš nieko bendra neturinčiųjų bendrijos (2)

Geologijos ir geografijos instituto tarybos narys prof. Valentinas Baltrūnas, to paties instituto vyresnysis mokslo darbuotojas, Mokslininkų sąjungos tarybos narys dr. Arūnas Galkus ir kiti suvažiavimo dalyviai

korpuse, tačiau E. Aleksandravičius šiandien mato du to vyksmo lėtintojus. Pirmasis – mokslo laipsnių nosterifikacija, kuri faktiškai buvo tuščias reikalas, tik atėmė laiko, jėgų ir lėšų. Antra priežastis, sutrukdžiusi įgyvendinti pozityvią 1991-ųjų Mokslo ir studijų įstatymo programą – tai išlikusios habitacijos.

Keičiant įstatymo nuostatas, būtų užtekę atsakyti habilitacijos, pratęsti senojo įstatymo galiojimą ir universitetų savivaldą, kurios turinį bū-

Savo įžvalgomis dalijasi prof. Egidijus Aleksandravičius

tų buvo galima koreguoti taip: darbuotojai būtų perrenkami ir jaunosios kartos žmonės lengviau ateitų į universitetus. Tai E. Aleksandravičiaus hipotezė, kurios įrodinėti jis nesiėmė, tad to nedarysime ir mes.

Nes pasaulį valdo vaizduotė

Sunku nepritari tokiai pranešėjo pozicijai: kad ir ką bestudijuotų

žmogus, bet į studijų turinį būtina reikia įlieti humanitarikos kraujo: civilizacijos, filosofijos, literatūros ar menų disciplinų. Tas bendras kultūrinis horizontas žmogų išlaisvintų renkantis veiklos ar interesų sritį. E. Aleksandravičius priminė Napoleono Bonaparto mintį: pasaulį valdo vaizduotė. Štai tą vaizduotę atpalaiduoti, išlaisvinti iki galo Lietuvos universitetų absolventams taip ir nepavyko. O juk kiekvieno tyrėjo, apskritai kiekvieno žmogaus individualių galių išlaisvinimas ir turėtų būti didysis siekinys. Pasaulyje seniai suvokta, priešakyje apie tai yra kalbėjęs S. Šalkauskis: be kultūrinio akiračio nebus gero specialisto. Universitetai turi būti savo tautos intelektualiu lyderiu, inteligentų rengimo vieta, – šie S. Šalkauskio žodžiai (1939 m.) sunkiai dera su dabarties universitetų veiklos nuostatomis ir praktika. E. Aleksandravičius patikslina: tyrinėtojo žvilgsnis netik į visa aplinkui, bet į patį žmonių gyvenimą, tarpusavio santykius ir žmonių misijas – štai koks turėtų būti svarbiausias universitetų siekinys. Juk gyvenimas yra daug daugiau negu viena laboratorija ar kabinetas.

Universitetų gyvenimo modelis

Išties tenka pritarti teiginiui – kokius universitetus turime šiandien, tokias visuomenės normas valstybėje turėsime po 10–15 metų. Ar norime tokios visuomenės? Veikiausiai – nelabai, jei apie universi-

tetus spręstume iš to, ką apie juos dažniausiai girdime iš žiniasklaidos. Juk paprastai rašoma ne kaip apie kultūros ir mokslo šventoves, bet kaip apie feodalizmo tvirtoves, piktąudžiavimų, skandalų ir intrigų židinius. Kiek tas žiniasklaidos peršamas vaizdas atspindi realybę ir kokių interesų „uodegos“ kyšo už to nuolatinio universitetų ir visuomenės pjūdyje bei pjūdymsi – atskira kalba. Neturint šalyje laisvos ir nepriklausomos (nuo interesų grupių, finansų, politikavimo) žiniasklaidos, naivu tikėtis, kad visuomenei peršamas universitetų įvaizdis būtų kitoks. Toli gražu ne viską padaro ir patys universitetai, kad pozityvi informacija apie jų gyvenimą ir veiklą pasiektų visuomenę. „Tvirtovės“ jaučiasi reikšmingos pačios savaime. Tai labai dažnas atotrūkis nuo realybės atvejis. Įsivėlę į konkurencinę kovą dėl studentų, dėl valstybės skiriamų lėšų, kartais mantijoms, togoms ir kitoms puošmenoms skirdami daugiau dėmesio negu dvasingumui ir tikrajai kultūrai, universitetai ne tik nėra visuomenės vedliai, bet ir patys nesijaučia vienos didelės akademinės bendrijos nariais.

Dabartinis mūsų universitetų gyvenimo modelis nedžiugina prof. E. Aleksandravičiaus, bent jau jis, atrodo, nelinksi ateities Lietuvai tokio susiorganizavimo būvio, kokiame šiandien yra mūsų universitetai... Išties nelengva įsivaizduoti, kad dabartiniai universitetai – tai vieta, kur skleidžiasi akademinio bendruomeniškumo žiedai, kur ugdomos laisvos asmenybės, tikinčios savo kūrybinėmis galiomis, turinčios moralinių išipareigojimų ir pilietinės atsakomybės. Atrodo, kad iš universitetų niekas to nereikalauja. Mokslingumo įrodymai, aprobuoti ISI žurnaluose – taip, to nori mokslo administratoriai, rengti specialistus „konkrečiai darbo vietai“ pageidautų darbdaviai, o universitetų dėstytojų ir profesūros kokybė tėra jų pačių reikalas.

Žaidras kol kas prigesęs

E. Aleksandravičius pasako dar daugiau ir skaudžiau: ar dažnai mūsų dėstytojai ir profesoriai nueina į savo kolegų paskaitas, išskyrus specialiuosius interesus, kai vyksta kurios nors srities ar krypties konferencijos. Platesnio požiūrio, gilesnės erudicijos, kultūros lyg ir nepasigendama, nes kiekvienas svirplys jaučiasi užganėdintas tupėdamas ant savo viksvos. To lyg ir nereikia

LMS suvažiavime – Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos nariai

Nukelta į 9 p.

Atkelta iš 5 p.

Sofistikos žabangose

Vis dėlto klausimai ir egzaminuojamojo padėtis šiuo atveju teko patarėjui. Kilpą dar labiau mėgino užveržti *Naujojo židinio-Aidų* vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas filosofas Vytautas Ališauskas, prieš tai atsipašęs, kad nebūdamas akademikas, veliasi į akademinį ginčą. Taigi kaip ministerijos taikoma lituanistikos tyrinėjimų vertinimo metodika skatina lituanistikos viziją? Gal ministerijos vizija puikiai atitinka lituanistikos skatinimo šalyje viziją? Vadinasi, metodika tobula, ir prieš ją protestuojantieji yra tiesiog valdžios ir valstybės priešai?

Kol patarėjas kaupiasi atsakyti, šių eilučių autorius, nors taip pat ne akademikas ir net ne filosofas, drįsta pasiginčyti su gerbiamuoju V. Ališausku: ne iš metodikų turi gimti vizijos, ne metodikos paskatins ir lituanistikos viziją. Nebent filosofo klausimą reikia suprasti kaip ypatingą subtilaus humoro formą, tam tikrą sofizmą ar oponentui spendžiamas pinkles. Pagaliau juk ir pats klausimo autorius klausimų tiradą užbaigė pripažinimu, kad metodika – tai priemonė, o lituanistikos vizijos siekis – tikslas.

Į diskusiją įsiterpęs Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas prof. Eugenijus Butkus, pažymėjo: diskusijos esmė bus užčiuopta, jei klausimą išplėsim ir kalbėsime ne tik apie lituanistikos viziją, bet ir apie mokslo vietą Lietuvos ateities vizijoje. Jeigu ko nors toje vizijoje stinga, tai tą ir reikėtų formuluoti. Tai daryti turėtų ne ministras, ne patarėjas, o patys mokslininkai. Tačiau nagrinėjant šalies plėtros strategiją, projektuojant bent artimiausių 7 metų ateitį, į tuos klausimus kol kas atsakymo nepa-

Lituanistai kelia vėją, bet burės bliūkšta (2)

Seminare „Lituanistikos likimas Lietuvoje“ aistrų nestigo

vyksta gauti. Neturint tikslų sunku kalbėti apie strategiją ir visa kita.

Ko stinga strategijoje

Dabar žodis patarėjui G. Viliūnui. Jis priminė, kad 2004 m. buvo diskutuojama dėl humanitarinių ir socialinių mokslų strategijos. Regis, Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto salėje buvo pristatytos dvi iš trijų numatytų prioritetingų krypčių. G. Viliūno nuomone, jos esančios per plačios, bet tokios priimtoms, ir jų reikia laikytis. Lietuvos kultūrinė tapatybė turi būti ne saugoma, bet plėtojama šiuolaikinėje visuomenėje. So-

cialiniai mokslai tyrinėja šalies socialinę-ekonominę plėtrą ir visus su tuo susijusius dalykus: globalizacijos iššūkius, migraciją ir daugelį kitų. Tačiau kito būtino žingsnio toje strategijoje nepadaryta, tematinų prioritetų, kurie tuos idealus ir tikslus susietų su konkrečių institutų, universitetų ir konkrečių tyrėjų grupių darbais, toje strategijoje kol kas nėra. Turėtų atsirasti nacionalinių teminių prioritetų sistema, o įkandin – programinis finansavimas, nepamirštant ir padėti stabilizuojančio bazinio finansavimo. Štai tada reikalai pajudėtų.

Ko reikia, kad visa tai būtų įgyvendinta? Patarėjo nuomone, visa tai galima įgyvendinti per kelerius metus, jei būtų sutarimas. Dabartinėje ministerijoje ir kitose suinteresuotose institucijose G. Viliūnas tvirtina matąs nemažai permąstymų norinčių ir panašiai jas suprantančių žmonių. Aišku, permąstymams turi pritariti ir mokslo bendruomenė.

Laikinais dvejiems metams pirmita kompromisinė lituanistikos mokslinių tyrimų prioriteto programa. Ji atsirado LR Seimui priėmus atitinkamą nutarimą, pagal kurį Švietimo ir mokslo ministerijai pavesta nurodyti, kaip bus įgyvendinamas lituanistikos mokslinių tyrimų prioritetas, kuris įtvirtintas įstatymu. Deja, iki šiol nesimta jokių priemonių tam prioritetui įgyvendinti, o minima laikina programa – lašas jūroje, nes ji nėra sisteminis dalykas, nebent iš šio gemaalo išsirutuliotų kelios nacionalinės šios krypties mokslinių tyrimų programos.

Kad nežengtume atgal

Atrodo, kad ši patarėjo išdėstyta pozicija seminario dalyvių buvo suvokta kaip ministerijos lituanistikos vizija, ir tai kiek apramdė publiką, jau pasirengusią išklausti ir ministerijos poziciją dėl vizijos įgyvendinimo metodikos. Pasinaudodamas šitiliu salėje ministras Remigijus Motuzas išdėstė savo nuomonę apie valstybėje vykstančius procesus. Formuojasi nihilizmo nuotaikos. Daug kas nevyksta valstybėje, ir tada visa atsakomybė perkeliama aukščiausiems valdžios asmenims ir institucijoms. Dėl visko kalta valdžia, taip pat ir dėl lituanistikos padėties. Vis dėlto pagal mūsų valstybės sąrangą, – priminė ministras, – ne ministerijai

deleguota funkcija rūpintis lituanistika. Tam reikalui įkurti du institutai: Lietuvos kalbos bei Lietuvos literatūros ir tautosakos. Jų misija ir yra suformuoti tą viziją, dėl kurios į kampaną ir buvo spiriamas ministro patarėjas. Ministras paragino lituanistinių institutų mokslininkus, kad ir kaip lituanistikos mokslinių tyrimų prioritetų programą pateikti lituanistikos viziją – ji tik nudžiugintų ministeriją, ir veikiausiai būtų finansuojamas tokios programos įgyvendinimas.

Toliau ministras kalbėjo apie tris finansavimo šaltinius: bazinį, programinį ir konkursinį. Kritikuojant valdžią, kad ji nepakankamai skiria lėšų pagal bazinį finansavimą, t. y. nepakankamai išlaiko mokslo ir tyrimų institucijas, pasak ministro, lengva nukrypti į tam tikrą kraštutinumą. Šiems metams pagal mokslinės produkcijos vertinimą skiriamas 50 proc. lėšų, o kitamet – 20 proc., tokį finansavimo modelį ES ekspertai vertintų kaip žengimą atgal, nes kitos ES šalys didina būtent konkursinį, o ne bazinį finansavimą.

Po humanitarų sukulto vėjo

Susirinkusius lituanistus labiausiai jaudino lituanistinės mokslinės produkcijos vertinimo metodika, kuria tobulina ministerija. Tačiau visa, kas išeina iš valdiškų institucijų rankų, mokslo žmonėms jau savaime atrodo įtartina ir nukreipta prieš juos: tai giljotinos tobulinimas, kuris vargu ar gali džiuginti kirsdinamąjį. Šis įtarumas visiškai pagrįstas ir žmogiškai suprantamas, antai ir ministro patarėjas G. Viliūnas pritaria, kad humanitarinių ir socialinių mokslų bare dirbančių mokslininkų darbai buvo vertinami pagal visiškai ydingą 2001 m. priimtą metodiką. Per tą laiką spėta priskaldyti daug malkų. Buvo vertinami tik ISI žurnaluose skelbti straipsniai, o už viso gyvenimo mokslininko monografiją skiriama tiek pat balų, kiek ir už straipsnį. Visai nevertintos publikacijos kultūrinėje ar mokslo populiarinimo spaudoje, net už šaltinių parengimą nebuvo skaičiuojami taškai.

Humanitarams sukėlus vėją, darbų vertinimo metodiką pradėta tobulinti, beje, dalyvaujant patiems humanitarams ir socialinių mokslų atstovams. Deja, atkurti pasitikėjimą

net ir turint geriausių ketinimų dabar jau sunku. G. Viliūnas skaidrėmis parodė, kokias lituanistų darbų rūšis numatoma vertinti pagal patobulintą metodiką, bet lituanistų katučių kažkodėl nesusilaukė. Atrodo, kad dar ne visai sutarta, pagal kokius kriterijus iš tos pačios rūšies darbų išskirti kokybiškesnę produkciją (atsiprašome už šį kalbos perlą). Geriausias ir, regis, visuotinai pripažįstamas – ekspertinis vertinimas, bet kaip ir iš kur tų ekspertų telktis, jei monografijų kasmet paskelbiama apie 200, straipsnių – apie 5 tūkst. Juk neleistina vieniems kitų vertinti, nes jei, pavyzdžiui, Šiaulių universitetas vertins Vilniaus universiteto lituanistų darbus ir priešingai, vertinimas vargu ar bus labai objektyvus. Vadinasi, būtina išorinė ekspertizė, tačiau kaip užsienio ekspertai įvertins lietuviškai parašytas lituanistines monografijas ar straipsnius? Problema labai sudėtinga, nes juk kalbama ne apie chemiją ar fiziką.

Apie realizmo stoką

Siekiant rasti išeitį, buvo pasirinktas štai toks sprendimas: nuspręsta, kad aukščiau bus vertinami darbai, išleisti tam tikrose, autoritetingesnėse, pasaulyje pripažįstamos leidyklose. Nuo šiol humanitarų ir socialinių mokslų sričių darbai bus vertinami ne vien ISI, bet ir Lietuvos mokslo tarybos aprobuotuose žurnaluose, kurių sąrašas patvirtintas, skelbti straipsniai. Vertinant monografijas įvesta papildoma „reikšmingiausių lituanistikai darbų“ sąvoka, kurios nebuvo prieš tai buvusioje metodikoje.

Regis, būtent šios naujovės lituanistus ir verčia kelti naują maištą. Pilietinės visuomenės instituto direktoriui Dariui Kuoliui tuojau pat kyla piktojų klausimų: kas yra tos „pasaulyje pripažįstamos leidyklos“, kas yra „reikšmingiausi lituanistikai leidiniai“, t. y., kas ir pagal kokius kriterijus visa tai atrinks ir vertins?

Ko gero, išties esminiai klausimai. XIX a. klasikas sūktelejo: *O teisėjai – kas tokie?*, ir šis klausimas nuolat kyla vis iš naujo. Išties jei nuo ministerijos ir sostinės ekspertų tenka ginti *Darbus ir dienas*, vieną geriausių lituanistinių leidinių šalyje, tai kaip tokią padėtį pavadinti? Ir tai ne pavienis faktas. Ar ne todėl lituanistikos katilas verda, kunkuliuoja ir nežada nurimti?

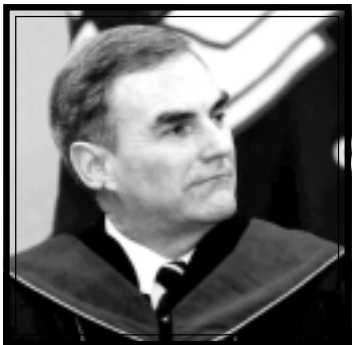
V. Ališauskui labai keistai skamba teiginys apie „tarptautiniu mastu pripažintą leidyklą“ kriterijų, nes Lietuvoje šiuo metu nėra vienos tokios leidyklos. Reikalavimas, kad tokia leidykla nuolatos leistų užsienio mokslininkų darbus – taip pat iš absurdo teatro repertuaro. Ar tai reiškia, kad lietuviai privalės tuos darbus versti ir leisti, o gal tie užsienio korifėjai savo kalbomis tuos darbus patys leis Lietuvos leidyklose? Abejotina. Juk net ir lietuviškai leidybai lėšų nepakanka, o savo lėšomis jokia leidykla nepradės leisti užsienio autorių mokslinių darbų, nes jų platinimas užsienyje neįmanomas, tam reikėtų milžiniškų lėšų. Reklama taip pat turėtų būti Lietuvos leidybų sąskaita.

Leidybos reikalų realistams visiškai akivaizdu, kad literatūros sinetizų, šaltinių skelbimas dabartinių mūsų leidyklų egzistavimo sąlygomis yra visiškai neįmanomas dalykas. Jis, realus gali atrodyti tik fantastiškų maniloviškų „prožektų“ korpėjams.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Netekome Lietuvos mokslo ambasadoriaus

KTU garbės daktaras prof. Terence Henry McLaughlin

2006 m. kovo 31 d. Kembridže po sunkios ir netikėtos ligos mirė pasaulinio lygio edukologas, ugdymo filosofas, Kauno technologijos universiteto garbės daktaras, Londono ir Kembridžo universitetų profesorius Terence Henry McLaughlin (1949–2006 m.).

Jis buvo Kembridžo universiteto Šv. Edmundo koledžo tarybos bei Edukacijos ir Filosofijos fakultetų narys, Londono universiteto ugdymo filosofijos profesorius, Didžiosios Britanijos Ugdymo filosofijos asociacijos pirmininkas, šios asociacijos garbės narys. Prof. T. H. McLaughlin paskelbė labai daug mokslinių darbų savo tyrinėjimų srityje, buvo įvairių mokslinių žurnalų redakcinių kolegijų narys. Ypatingą dėmesį profesorius skyrė katalikiškajam ugdymui, demokratinėms vertybių puoselėjimui.

Nuo 1996 m. prof. T. H.

McLaughlin buvo Kauno technologijos universiteto Socialinių mokslų fakulteto Edukacijos instituto vizituojantis profesorius, kasmet KTU doktorantams skaitęs *Šiuolaikinės ugdymo filosofijos* kursą; jame galėjo dalyvauti ir kitų Lietuvos universitetų doktorantai. Prof. T. H. McLaughlin specialiai vertimui į lietuvių kalbą parengė monografiją *Šiuolaikinė ugdymo filosofija: demokratiškumas, vertybės, įvairovė*. Profesorius yra paskelbęs bendrų darbų su lietuvių mokslininkais. Jungtinės Karalystės leidykloje dar tik išvys dienos šviesą paskutinis profesoriaus darbas – bendra lietuvių ir šio Vakarų mokslininko knyga *Aukštasis mokslas ir pereinamojo laikotarpio visuomenė*.

Prof. T. H. McLaughlin buvo puikus Lietuvos aukštojo mokslo ambasadorius pasaulio akademinėje bendruomenėje, norėjęs ir mokėjęs išryškinti Lietuvos aukštojo mokslo privalumus ir matydavęs realius kilusių problemų sprendimo kelius.

Netekome Žmogaus, kurio askeetiškas gyvenimo būdas ir aukštos moralinės vertybės, meilė ir šiluma žmogui, intelektualumas ir inteligencija buvo, yra ir išliks pavyzdžiu visiems, siekiantiems krikščioniškojo ir akademinio gyvenimo dermės idealo.

Kauno technologijos universiteto Senatas ir Rektoratas

Ar tikrai esame iš nieko bendra neturinčiųjų bendrijos (2)

Naujasis Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininkas Antanas Kulakauskas

mokslininkai gali pasijusti solidarios bendruomenės nariais.

Šiandien realybė kitokia, nes universitetai ir juose dirbantys mokslininkai, anot E. Aleksandravičiaus, priversti veikti pagal jiems primestas konkurencijos taisykles: gaut pinigų už užsakymus, projektus, intriguodami pagal išmoningus dvaro rūmų intrigantų principus. Žodžiu, ima viršyti „nieko bendra neturinčiųjų bendrija“, nes jos nevienija nei darbas, nei siekiai, nei pažinimas. Čia prelegentas pasitelkė lietuvių kilmės Pensilvanijos universiteto (JAV) antropologijos ir filosofijos profesoriaus Alfonso Lingio (Alphonso Lingis) taiklų įvardijimą, kuriuo pavadinta jo knyga (1997 m. Baltos lankos išleido lietuvių

kalba).

Matyt, neišvengiamai artėja tas laikas, kai pradėsime svarstyti lyg ir labai paprastą klausimą: ar apskritai Lietuvoje egzistuoja akademinė bendruomenė? Nebent aprioriškai visus studijuojančiuosius ir dirbančiuosius universitetuose ir mokslo institutuose pavadintume akademinės bendruomenės nariais. Beje, taip linkęs daryti naujasis Talino uni-

versiteto rektorius prof. Reinas Raudas (Rein Raud), su kuriuo *Mokslo Lietuva* diskutuoja jau trečiame laikraščio numeryje, ir kuris akademinę bendruomenę suvokia labai plačiai. Pasak R. Raudo, akademinę bendruomenę sudaro mąstantys žmonės, kuriems rūpi įvairių reiškinų priežastys. Tos bendruomenės centras – profesūra, moksliniai darbuotojai. Rektorius nuomone, net kūrybingai dirbantys vidurinių mokyklų mokytojai ir vyresniųjų klasių moksleiviai, kurie rengiasi stoti į universitetų teorines specialybes, yra akademinės bendruomenės skleidžiamos šviesos paribyje.

Lietuvos mokslininkų sąjungos instituto direktoriaus pavaduotojas Juras Ulbikas ir Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos pirmininkė Brigita Serafinavičiūtė

Revoliucinė euforija išvėso

E. Aleksandravičius, kaip ir R. Raudas, nekelia klausimo, ar akademinė bendruomenė Lietuvoje egzistuoja. Tačiau lietuviui profesoriui atrodo absurdiška įsivaizduoti, kad akademinė bendruomenei atstovauja Rektorių konferencija arba Mokslo institutų direktorių konferencija, nes tai – institucinė atstovavimo uzurpacijos forma. Matyt, be bendrų interesų suvokimo ir laisvės pojūčio apie akademinės bendruomenės buvimą sunku kalbėti. Per 15 metų mokslininkų revoliucinė euforija išvėso ar net visai išgaravo, bet taip ir turi būti. Apgailestauti reikėtų tik dėl to, kad ta euforija neperaugo į konstruktyvų akademinės bendruomenės stiprinimą.

E. Aleksandravičius pastebi net priešingą procesą: nuo 1996–1998 m. pačių mokslininkų savivaldos potencialas vis labiau smuko, užtat vis labiau kilo institucijų reikšmė, kartu vis labiau didėjo ir tarpinstitucinis

tenos neišvengiamai pereidavo į konkrečių asmenų pjūdymsi, todėl nereikia stebėtis, kad bendruomeniškumo jausmo nesiejamas akademinės institucijas valdžia ir verslas nori vesti už trumpo pavadžio. Bet ar paties nedaro buvę akademinės bendruomenės nariai, vieną dieną staiga metę tyrimus ir tapę administratoriais? Iš jų sulaukiama aršiausių reformatoriškų iniciatyvų. Toks eilinio, netikėtai gavusio seržanto antpečius, sindromas: nuo šiol jis kiekiausiai ims į nagą savo buvusius tarnybos draugus.

Laikas pabusti

Nuo šiol į Lietuvos mokslininkų sąjungos veiklą įsitraukiantys humanitarai – naujasis pirmininkas Mykolas Romeris universiteto Politikos mokslų katedros vedėjas Antanas Kulakauskas ir tarybos narys – Vytauto Didžiojo universiteto profesorius, Lietuvių Išeivijos instituto direktorius, Lietuvos nacionalinio isto-

Lietuvos mokslininkų sąjungos IX suvažiavimo, įvykusio 2006 m. kovo 25 d.,

REZOLIUCIJA

Lietuvoje taikoma ir bandoma toliau komplikuoti ydinga mokslo ir studijų institucijų mokslinės veiklos vertinimo sistema, kuri nuvertina institucijų mokslinę produkciją, skirtą naudoti šalyje. Mokslinės produkcijos skirstymas į A ir B grupes, nustatant sąlygas, kad dalis B produkcijos neužskaitoma, daro neigiamą įtaką humanitarinių, socialinių, agrarinių, medicinos, technologijos mokslų raidai ir plėtojimui, neskatina šių mokslų kryptių institucijų savo pajėgumą ir išteklius sutelkti darbams, kurių pagrindiniai vartotojai yra Lietuvos ūkis ir visuomenė.

Suvažiavimas reikalauja mokslo ir studijų institucijų mokslinės produkcijos vertinimo tvarką pakeisti taip, kad mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos darbai, skirti Lietuvos ūkiui ir socialinės sferos interesams, būtų vertinami atsižvelgiant į jų reikšmę ir į jų prieinamumą mokslo žinių vartotojams Lietuvoje gimtąja kalba.

konkuravimas, kartais virsdavęs tarpinstitucinėmis rietenomis. Blogiausia, ir čia mes drįstame kiek papildyti prelegentą, kad tarpinstitucinės rie-

rijos mokslo komiteto prezidentas Egidijus Aleksandravičius – tarsi rodo naują šios visuomeninės organizacijos gyvavimo tarpsnį. Prieš 15 metų Mokslininkų sąjungoje humanitarų buvo gana daug, bet po truputį nubyrėjo kaip tie rudens lapai, matyt, jausdami, kad jų balsas nelabai gali būti išgirstas ir kam nors reikalingas. „Gamtamokslinė“ aplinka humanitarams netapo sava, jie tyliai pasitraukė į savo celes. Ar priegys ateinantieji? Pastarieji gal labiau užgrūdinti, per 15 nepriklausomybės metų spėję įsitikinti universitetų konservatizmu ir, matyt, per visuomeninę organizaciją norintys pamėginti išjudinti akademinę bendruomenę. Ar pavyks – tai jau kitas dalykas, vargu ar kas šiandien drįstų prognozuoti. Bet sveikintinas jau pats siekis.

Tai ir patiems humanitarams rimtas išmėginimas. Su jais daug kas sieja atgimimo ir atsinaujinimo viltis, tai įrodo ir vieningas Lietuvos mokslininkų sąjungos suvažiavimo delegatų balsavimas naujojo pirmininko rinkimuose. Tačiau ar gerų norų ir polėkio naros nestabdys klampį realybę?

Palinkėsime naujajai Lietuvos mokslininkų sąjungos tarybai ir visiems Sąjungos nariams tapti telkiamąją akademinės bendruomenės jėga, tikrais tarpinstitucinio bendradarbiavimo iniciatoriais ir skatintojais. Laikas stiprinti dėstytojų, tyrėjų, mokslininkų norą imtis atsakomybės už savo pačių ir viso šalies mokslo likimą. Konkuruoti ir peštis jau išmokome, dabar laikas telktis. Ne tiek „cechinė“ atsakomybė už savo instituciją ir darbo vietą, kiek pilietinė atsakomybė už viso šalies mokslo ir valstybės ateitį tegul taps atsinaujinti mėginančios Lietuvos mokslininkų sąjungos veikimo principu. Tai palinkėjimas.

Gediminas Zemlickas

FEI KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETO FIZIKINĖS ELEKTRONIKOS INSTITUTAS

SKELBIA KONKURSA Į KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETO FIZIKINĖS ELEKTRONIKOS INSTITUTO DIREKTORIAUS PAREIGAS

Konkurso sąlygos:

- Konkurse dalyvaujantis asmuo (toliau – pretendentas) privalo:
 - būti mokslininkas, įgijęs daktaro mokslo laipsnį technologijos mokslų arba fizinių mokslų srityje;
 - turėti ne mažesnę kaip 10 m. mokslinio darbo stažą, ne mažesnę kaip 5 m. pedagoginio darbo universitete patirtį bei administracinio darbo patirties.
 - kvalifikacija turi atitikti ne mažesnius kaip docento pareigoms užimti taikomus kvalifikacinius reikalavimus;
 - būti susipažinęs su mokslinių tyrimų įstaigų pagrindinės veiklos organizavimo klausimais, biudžetinių įstaigų finansavimo tvarka bei darbo teisiniais santykiais, kuriuos reglamentuoja Lietuvos Respublikos įstatymai, Vyriausybės nutarimai ir kiti teisės aktai.
- Privalumai:
 - mokslinės publikacijos tarptautinėse duomenų bazėse referuojamuose mokslo leidiniuose;
 - dalyvavimas bei pranešimai tarptautinėse konferencijose ir seminaruose;
 - narystė tarptautinėse ekspertinėse organizacijose (arba aktyvus dalyvavimas jų veikloje);
 - dalyvavimo mokslo projektuose patirtis.
- Per vieną mėnesį nuo konkurso paskelbimo spaudoje dienos, įskaitant paskelbimo spaudoje dieną, pretendentas privalo pateikti:
 - prašymą dalyvauti konkurse;
 - asmens tapatybę, pilietybę ir amžių patvirtinantį dokumentą ir jo kopiją;
 - mokslo laipsnį liudijantį dokumentą ir jo kopiją;
 - valstybinio socialinio draudimo pažymėjimą ir jo kopiją;
 - trumpą gyvenimo, mokslinės ir pedagoginės veiklos aprašymą;
 - instituto veiklos plano projektą;
 - mokslinių darbų sąrašą;
 - kitus papildomus dokumentus, leidžiančius objektyviai įvertinti pretendento kvalifikaciją.

Dokumentai priimami iki 2006 m. gegužės mėn. 26 d. Jie pateikiami asmeniškai arba siunčiami registruotu laišku bei registruojami Instituto administratorės adresu:

Kauno technologijos universiteto Fizikinės elektronikos institutas
Savanorių g. 271, 50131 Kaunas

Informacija teikiama nurodytu adresu, tel.: (8 ~ 37) 313 432 arba elektroniniu paštu fei@fei.lt.

Per suvažiavimo pertrauką kolegų būrelis: Bonifacas Vengalis, Skaidrė Bumelienė, Alfonsas Ramonas ir Egidijus Norvaišas

Atkelta iš 1 p.

Pirmoji – įsteigtas ir pradėjo veikti Profesorius Kazimiero Būgos labdaros ir paramos fondas. Jo steigėjas Gintautas Būga – ėmėsi šio žygio, norėdamas įprasminti gruodžio 5-ąją: 2005 m. šią dieną gimė proanūkis Vilijus Jonas Aleksandras (Willy Jonas Alexander), penktosios kartos prof. Kazimiero Būgos provaikaitis. O tą pačią 1924 m. dieną iš Karaliaučiaus į Kauną buvo parvežtas jo tėvo, mirusio kalbininko Kazimiero Būgos kūnas. Kitą dieną jis iškilmingai palaidotas Kauno kapinėse.

Šių metų kovo 21 d. Lietuvių kalbos institute buvo pristatyti Profesorius Kazimiero Būgos labdaros ir paramos fondo tarybos nariai, išdėstyti jo veiklos tikslai ir uždaviniai. Nuo šiol visa, kas siejasi su Fondo veikla ir jo užmojais, – mūsų mokslinio ir kultūrinio gyvenimo vertybė.

Antroji priežastis, dėl kurios imamės šių publikacijų ciklo – tai pats Kazimieras Būga. Mūsų nuomone, labai vertinga net ir menkiausia naujų žinių kruopelytė apie žymų kalbininką. O ir jo sūnaus Gintauto Būgos asmenybė mums taip pat svarbi. Ir ne vien kaip Fondo steigėjo. Būtent per šį asmenį, tegul ir netiesiogiai, mums darosi pasiekiamas ne tik profesorius Kazimieras Būga, bet ir jo aplinkos žmonės. Kai kurie net tiesiogiai, nes G. Būga juos pažinojo, su jais bendravo.

Jautresnės dvasinės sanklodos žmonėms Gintauto Būgos gyvenimas turėtų būti dar vienas proveržis į vieną sudėtingiausių mūsų tautai istorijos laikotarpių, kai ne savo valia daugelis lietuvių buvo, išplėsti iš Tėvynės, priversti tapti išeiviais. Toli gražu ne visi įstengė į ją sugrįžti. G. Būga grįžta su puikia iniciatyva ir viltimi, kad jo įsteigtas Profesorius Kazimiero Būgos fondas ras atgarsį tautoje, kad prie jo turinimo ir veiklos prisidės daug žmonių, suvokiančių tokių iniciatyvų prasmę.

Visa tai mėginsime išsiaiškinti Kaune, lankydami pas kuriam laikui iš Švedijos atvykusius Gintautą ir Teresę Būgas. Šioje išvykoje dalyvaavo Kazimiero Būgos premijos laureatas, lietuvių kalbos tyrinėjimų istorijos mokovas akademikas Algirdas Sabaliauskas ir Lietuvių kalbos instituto tarybos pirmininkė, Kalbos istorijos ir dialektologijos skyriaus vadovė, Profesorius Kazimiero Būgos fondo tarybos narė doc. dr. Danguolė Mikulėnienė. Šalia tokių autoritetų *Mokslo Lietuvos* atstovui buvo labai malonu smelktis į prof. Kazimiero Būgos ir jo šeimos, artimiausios aplinkos žmonių gyvenimo istoriją bei gyvenimiškas peripetijas.

Kaip tapo „savanoriu“

Vieną ankstyvą 1944 m. rytą Gintautas Būga ėjo Vytauto prospektu Kaune. Staiga prišoka du naciai, griebia už pažastų ir klausia, kur šis einas. Kas beliko sugautajam? Savaiame suprantama, atsakyti, kad eina į registracijos biurą, nes karštai trokšta ginti „faterlandą“... Naciai nelabai patikėjo tokiu lietuviu vokišku patriotizmu, todėl stipriai laikydami už alkūnių patys nuvedė registruotis. Tik pamatę, kad Gintautas Būga ėmė draugiškai kalbėtis su karininku, tyliai dingo. Tikriausiai nuskubėjo gaudyti kitų, vengusių karinės ar darbo tarnybos.

G. Būga galėjo rinktis nedaug ką: eiti į SS, vokiečių kariuomenę ar darbo tarnybą (*Arbeitsdienst*). Lietuvis pasirinko, žinoma, mažiausią bėdą – darbo tarnybą. Buvo nufotografuotas, aprengtas kariška

Likimo nublokšti sugrįžta (I)

Prof. Kazimiero Būgos mokslinio palikimo populiarintojas akad. Zigmantas Zinkevičius ir Fondo steigėjas, žymiojo kalbininko sūnus dr. Gintautas Būga

uniforma. Kitą rytą gavo karinį pasą, buvo išvežtas į Tauragę. „Savanorius“ vežė keistu autobusiuku: durų rankenos buvo tik iš lauko pusės – kad vežamieji menkiausiai progai pasitaisyti neišsilakstytų kas kur. Į tokį autobusą įsėdęs galėjai būti tikras, kad nuvyksi ten, kur esi paskirtas.

Tauragės stovykloje gyveno porą savaičių. Kiek G. Būga atsimena, nors ir nėra visiškai tikras, stovykla buvo apjuosta spygliuota viela. Įdomu tai, kad per tas dvi savaites nė iš vieno vokiečių karininko ar kareivio negirdėjo *Heil Hitler*. Matyt, tai buvo paprasta vokiečių kariuomenė.

Iš Tauragės visi pagautieji buvo nuvežti į Vokietiją, Vitenbergo priemiestį. Matė amerikiečių ir anglų lėktuvus, kurie – vieni dieną, kiti naktį – skrido bombarduoti Vokietijos miestų. Bet senojo Vitenbergo, kurio garsiojoje katedroje tarnavo Martynas Liuteris, nebombardavo. Gal geroji Martyno Liuterio dvasia išsaugojo šį seną ir įstabų istorinį miestą?

Beje, Vitenbergo grožybių Gintautui Būgai ir kitiems panašaus likimo lietuviams niekas nerodė, istorijų nepasakojo, ne tai rūpėjo ir patiems atvežtiesiems. Jie buvo įkurdinti Vitenbergo priemiestyje, iš ten nuvežti į Dancigą (Gdanską). Ten laikyti dar apie savaitę, o vėliau buvo įsodinti į laivą – prasidėjo kelionė jūra. Laivas užtamsintas, naktį draudžiama net užsidegti cigaretę. Bijota, kad priešas gali subombarduoti.

Laivo kursas buvo nukreiptas į Helsinkį, nors į darbo tarnybą paskirtiems lietuviams tai nebuvo galutinis paskirties taškas. Jų maršrutas vedė

davo, kaip naktimis šis klausydavosi radijo laidų iš Londono. Tad ir G. Būga žinojo, kas vyksta fronte ir pasaulyje.

Vėl civiliai

Iš Helsinkio kelias traukiniu vedė į Rovaniemi Suomijos viduryje, visi tikrieji sunkumai tik dabar ir turėjo prasidėti. Mat iš Rovaniemio į Kirkenesą lietuviai turėjo keliauti pėsčiomis. Kol važiuavo traukiniu, niekas labai nesirūpino, ką toliau daryti, nes važiuoti buvo patogiu, o ir pavalyti gaudavo. Kai pririekė eiti pėsčiomis į tolimą Kirkenesą (800 km – ne juokas), pradėjo kilti ir kitokių minčių.

Vieną naktį 17 „savanorių“ dingo. Tarp jų – ir abu vertėjai. Vienas buvo Feliksas Takas, o antrasis – Gintautas Būga. Sako, ir šiandien nelabai įsivaizduojas, kaip lietuvių „savanoriams“ vadovavęs vokiečių kapitonas turėjo susirasti naujus vertėjus. Iš bene tūkstančio sugaudytų „savanorių“ gal ir atsirado žmonių, mokančių vokiečių kalbą.

Iš Suomijos 17 pabėgėlių patraukė Švedijos link. Jiems padėjo suomių pasieniečiai, parūpinę laivą, kad bėgliai galėtų perplaukti į kitą upės krantą, į Švediją. Suomiams lietuviai paliko turėtus ginklus, bet liko uniformuoti.

Persikėlę per upę, pabėgėliai atsidūrė Pajalės (Pajala) vietovėje. Iš ten švedai bėglius nuvežė į Kirunos internavimo stovyklą. Laimė, tos stovyklos viršininkas, matyt, buvo tinginys, o gal tiesiog gudruolis. Jo mąstymo logika buvo labai paprasta: kas bus, jei kuris nors iš tų internuotų lietuvių pabėgs?.. Juk pas jį pateko pabėgėliai, o už internuotuosius viršininkas atsakingas. Taigi pasipils vieni nemalonumai. Todėl stovyklos viršininkas lietuvius perrengė civiliais (galimas dalykas, kad tai buvo ne pirmi bėgliai, su kuriais taip pasielgta), įsodino į traukinį ir nuvežė tiesiai į Kiumelnesą. Ten suveždavo visus, įvairiais keliais patekusius į Švediją iš kitų šalių.

Po trijų savaičių kelionės, pasakoja G. Būga, Kiumelneso lageryje lietuviai gėrė pieną kaip veršiai, užsikirsdami koše; jos būta dvejopos –

avižinės ir manų. Bet savaitę taip pagyvenus, pienas jau pasidarė nebeskanus, o į košę nesinorėjo nė žiūrėti. Atėjo estai kviešti lietuvių statyti baraką – kad estukams būtų patogiau gyventi. Eis mat save gerbiančys lietuviai estams statyti barako! Kai kitą rytą atvažiuo rinkti darbininkų į miško darbus, tai 10 lietuvių iškeliavo į mišką. Tiek buvo likę iš 17 bėglių, mat šeši pusiaukelėje nuo grupės atsiskyrė, o vienas vyresnio amžiaus žmogus buvo silpnos sveikatos, tad į miško darbus nesiveržė.

Toliau niekur bėgti jie nesirengė, nes jautėsi gerai aprūpinti, sotūs, vargu ar kur kitur būtų turėję tokias sąlygas. Lietuviams „savanoriams“ buvo suteiktas karo pabėgėlių statusas.

Trapioje nežinomybėje

Ateis metas, kai Švedijos vyriausybė priims sprendimą paklusti Sovietų Sąjungos reikalavimui gražinti iš Baltijos šalių pasitraukusius asmenis. Švedai sovietams gražino ypač daug buvusių legionierių – latvių ir estų. Toliau šių nelaimėlių kelias vedė į Sibirą arba europinės dalies šiaurę – akmens anglies kasyklas.

Štai kada lietuviai prisiminė ir geru žodžiu paminėjo Kirunos internavimo stovyklos viršininką. Dėl jo tingumo ar ypatingo sumanumo lietuviams pavyko išvengti to, ką patyrė kiti. Žmogaus likimas, pasirodo, priklausė nuo to, kaip apsirengęs atvykai į Švediją: civiliais drabužiais ar uniformuotas. Laiku nusimesta uniforma likimo ratą pasuko visai kitaip.

Pasak G. Būgos, į Švediją buvo patekę maždaug 600 lietuvių, 5 tūkst. latvių ir 25 tūkst. estų pabėgėlių. Visi jie nesijautė saugūs Švedijoje, nes šios šalies vyriausybė akivaizdžiai pataikavo Sovietų Sąjungai, dažniausiai pakludavo jos reikalavimams. Todėl, kai tik atsirado menkiausia galimybė, lietuviai išvyko iš Švedijos. Vieni pateko į JAV ar Kanadą, kiti – į Pietų Ameriką ir net Australiją. Kuo toliau nuo grėsmės.

Bet visa tai dar laukė ateityje. Tuo metu G. Būga su likimo draugais dirbo miško darbus ir neramiai laukė, kas bus toliau. Praėjo nemaža laiko, kiti lietuviai liko dirbti toliau, o G. Būgai buvo lemtas kitoks gyvenimas. Jam BALF'as paskyrė stipendiją tęsti studijas, kurias buvo pradėjęs 1940 m. Kauno Vytauto Di-

Džiaugsminga akimirka: akad. Algirdas Sabaliauskas tarp G. Būgos knygų atranda ir 1979 m. į Švediją nusiųstą „Lietuvių kalbos tyrinėjimų istoriją“ su savo autografu; įvykio dalyvės – doc. Danguolė Mikulėnienė ir Teresė Būgienė

džiojo universitete, bet karo metais taip ir negalėjo užbaigti.

Vėl studentas

Pats laikas priminti, kad 1940 m. Kaune baigęs „Aušros“ berniukų gimnaziją, G. Būga įstojo į Vytauto Didžiojo universitetą studijuoti medicinos. Kai sovietai užėmė Lietuvą, teko sužinoti, kas yra marksizmas-leninizmas, nes toks kursas tuoj pat atsirado studijų programoje. Tiesa, G. Būgai užteko to, kad išmoko rusiškai parašyti savo pavardę. Pavardė trumpa, tad išmokti keturias rusiškas raides nebuvo vargo.

Prasidėjus karui, universitetas dažniausiai būdavo uždarytas, nes naciai nuolat gaudydavo jaunimą į darbo tarnybą. Be to, medicinos, teisės ir ekonomikos studijų už Reicho ribų okupacinė vokiečių valdžia netoleravo, šių sričių specialistai rengti tik Vokietijoje.

Vis dėlto, kai ko G. Būga sakosi išmokęs ir Kaune. Kartais universitetas atverdavo duris studentams, ir tada jiems nebūdavo pavojaus. Profesūra darė viską, kad studentai galėtų studijuoti, laikyti įskaitas, egzaminus, įgyti žinių. G. Būga šiltai prisimena anatomijos profesorių Jurgį Žilinską. Šis mokslininkas, regis, jam paliko didžiausią įspūdį.

Taigi vėl tapęs studentu, dabar jau Švedijoje, G. Būga atvyko į Stokholmą. Tuo metu veikė Serafimų lazaretas – seniausia Švedijos ligoninė, įkurta bene XVI amžiuje. Tą patį kursą studijavo gydytojai, odontologai, farmaceutai, paskaitų klausė didelėje aulėje. G. Būgai buvo įskaityta anatomijos, fiziologijos, regis, dar kažkoks bendrasis kursas, tad jis galėjo tęsti studijas nuo trečiojo kurso. Dabar neprisimena, kaip atgavo savo studijų knygelę iš Kauno – gal sesuo Gražina atsiuntė. Svarbiausia, kad knygelė su informacija apie išlaikytus egzaminus atsirado, buvo įskaityti sunkiausi kursai.

Amerika ne prie širdies

Tuo metu Gintauto Būgos mama Juzė ir sesuo Gražina buvo pasitraukusios į Vokietiją, gyveno persikėlėlių stovykloje. Jos susirado ir Gintautas. Šis sugebėdavo iš savo stipendijos mamai ir seseriai nusiųsti siuntinių. Kai pabėgėliams iš Lietuvos atsivėrė Amerikos vartai, motina ir sesuo išvyko į Užatlantę.

Gražina ten dirbo siuvėja. Kaip šmaikštuoja G. Būga, su vietos lituanistais sesuo susipyko ir pasirinko geresnę profesiją – siuvėjos. Neblogai uždirbo. Į Ameriką studentui G. Būgai tekdavo siųsti mažiau paramos mamai ir seseriai, negu joms gyvenant Vokietijoje. Tarp savo popierių jis radęs 1960-aisiais siųstos perlaidos kvitą, kuriame buvo nurodyta 500 dolerių suma. Gal tai ir buvusi paskutinė jo perlaida.

G. Būga gaudavo motinos ir sesers Gražinos laišku, bet pats jų aplankyti į Ameriką taip ir nenuvyko. Amerikos iš principo nemėgsta, nes puikiai prisimena tą laiką, kai Lietuva buvo skatinama priešintis sovietų okupacijai, su ginklu stoti už savo laisvę ir nepriklausomybę. Girdi, Amerikos pagalbos ilgai laukti nereikėsia, ji ateis ir išvaudu – jei ne už mėnesio, tai už dviejų. Taip ir neatėjo. Tokios užsienio politikos G. Būga nesupranta, todėl į JAV niekada ir nevyko. Tiesa, kurį laiką mąstė apie tai, net buvo pradėjęs tvarkytis reikalingus popierius.

Beje, kai 1977 m. Gražina Būgai tėt mirė, ji paliko 40 tūkst. dolerių. Nemaži pinigai atiteko parapijai.

Akad. Algirdas Sabaliauskas tapo svarbaus įvykio liudininku: doc. Danguolė Mikulėnienė ir dr. Gintautas Būga pasirašo teisinius Fondo steigimo dokumentus

Kaip Holivudo filme

Dabar pats laikas prisiminti G. Būgos žmonos ponios Teresės Būgienės gyvenimo istoriją. Bent tą jos gyvenimo tarpą, kai ji buvo nublokšta į Švediją. Šiai moteriai G. Būgos gyvenime lemta suvaidinti labai svarbų, gal net esminį vaidmenį, nors pats G. Būga, aišku, rastų kaip paprieštarauti. Bet tik tam, kad klausytojams būtų įdomiau. Tokia šio mielo žmogaus bendravimo maniera.

Kaip ir daugybė mūsų krašto žmonių, tuomet dar tik panelė Teresė traukėsi į Vakarų, pateko į Berlyną. Mama turėjo atvažiuoti vėliau, bet nespėjo. Tėvelis buvo vyresnis už mamą 15 metų, jis nė nesirengė niekur važiuoti. Jausdamasi vieną vieną, iš sovietų užimto Berlyno Teresė jau rengėsi grįžti į Lietuvą, jau ir važiuavo. Prie Lenkijos sienos reikėjo persėsti į kitą traukinį, važiuojantį platesniais bėgiais. Persėdimu metu sutiko žmonių, padėjusių apsispręsti kitaip. Tautiečiai perspėjo į Lietuvą nevažiuoti, nes tikrai patektų į Sibirą. Galima sakyti, ji paskutinę akimirką išsoko iš traukinio.

Taigi porą metų gyveno Lenkijoje, susipažino su „tuteišiais“, repatrijavusiais iš Lietuvos, taip pat su viena ukrainiete, kuri jau irgi važiuavo atgal į Ukrainą, bet paskutiniu momentu išsoko iš traukinio. Abi likimo draugės prisiglaudė Lodzėje.

Į Švediją joms patekti padėjo Lenkijos žydai, turėję gerų ryšių Prancūzijoje, Švedijoje. Tie Lenkijos žydai, artėjant naciams, sugebėjo išdumti į Sovietiją, o kai sovietų kariuomenė užėmė Lenkiją, grįžo atgal. Savo geradarių pavardes ponios Teresė ir dabar prisimena – tai Alperovičiai, vilniečiai, kurie nuo vokiečių traukėsi į Rusijos gilumą, o vėliau sugrįžo. Alperovičiaus sūnus tuo metu gyveno Lodzėje. Teresės mama susipažino su Alperovičiene ir per ją atsiuntė dukrai truputį pinigų. Vėliau Teresė susirado Alperovičienės sūnus ir daug jai padėjo. Jų padedama ir pateko į Švediją.

Iš Gdynės išplaukė anglis vežio-

jusiu laivu – švedai pirkdavo Šlionsko akmens anglį. Vienas Alperovičių plaukė tuo pačiu laivu į Švediją, pamėmė Teresę, o ši savo ruožtu padėjo kartu išplaukti savo naujai draugei ukrainietei. Kai iš Švedijos iškrautas laivas grįždavo tuščias, tai į tam tikrus bakus pripildavo vandens, kad bangos mažiau suptų laivą ir jis stabiliau laikytųsi ant vandens. Plaukiant iš Gdynės laivas buvo pakrautas anglių, tad vandens bakai buvo tušti. Jūreiviai tuo ir naudojosi. Bėgliams reikėjo išsiropšti į tuos bakus ir visą kelionės laiką tūnoti. Nebuvo lengva, pirmiausia reikėjo patekti į laivą, o jį saugojo ginkluoti sargybiniai.

Viskas iš anksto buvo sutvarkyta Alperovičienės. Ji buvo sutarusi su latviu jūrininku, o šis pateikė tokių veiksmų planą. Sargybiniai kas 10 min. apeina savo saugomą teritoriją. Todėl bėgliams buvo nurodytas barakas, kuriame jie turėjo pasislėpti ir laukti nakties. Sulaukus, kai sargybinis praeis, reikėjo per 10 minučių pasiekti laivą ir persiristi per aukštą bortą. Pavyko, tad trys bėgliai vandens bakuose laimingai pasiekė vilties krantą – Švediją.

Vakare atplaukė į Treleborgą, Vakarų Švedijos uostą. Bėgliams padėjęs jūrininkas pasakė: „Dabar naktis, galite eiti į krantą, tik neužsibūkite prie uosto, eikite kuo toliau į miestą. Ten palaukite, o paskui sėskite į traukinį ir kuo greičiau išvykite iš Treleborgo...“ Mat tuo pačiu keliu traukė ir daugiau pabėgėlių.

Pavyko. Latvis jūreivis nupirko savo bėgliams traukinio bilietus į Stokholmą, o toliau viskas klostosi visai kaip Holivudo filme: Stokholme prie bažnyčios, kurioje vyko lietuviškos pamaldos, Teresė išvydo seną gerą bičiulį iš Kauno laikų – Gintautą Būgą.

Ta artima pažintis irgi prašosi atskiro paaiškinimo. Prieškario Kaune studentai eidavo į „robokus“. G. Būgos partnerė tuose „roboksiukuose“ neretai būdavo ir panelė Teresė.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Roadmapping eGovernment RTD 2020
Visions and Research Measures towards European
Citizenship and Innovative Government

Ateities viešasis sektorius

Mokslinių tyrimų planai ir gairės elektroninės valdžios srityje siekiant inovatyvaus ir modernaus viešojo valdymo 2020 metais

Mykolo Romerio universiteto Informatikos ir statistikos katedra pradėjo vykdyti Europos Sąjungos 6-osios Bendrosios programos projektą eGovRTD2020 (*Roadmapping eGovernment RTD 2020: Visions and Research Measures towards European Citizenship and Innovative Government*). Pagrindinė projekto koordinatore yra prof. Marija Vimer (Maria Wimmer), iš Koblenz-Landau universiteto, Vokietijos. Projekto partneriai: Delft Technologijos universitetas (Nyderlandai), CeTIM – Technologijų ir inovacijų valdymo centras (CeTIM – Center for Technology and Innovation Management), Mykolo Romerio universitetas, Mariboro universitetas (Slovėnija), EIPA – Europos Viešojo administravimo institutas (Nyderlandai) (EIPA – European Institute of Public Administration), HEC – Paryžiaus Tarptautinė verslo mokykla (Prancūzija) (HEC – Ecole des Hautes Etudes Commerciales), Australijos Nacionalinis universitetas (ANU – The Australian National University) ir Albany universiteto Valdymo technologijų centras, JAV (Center for Technology in Government, University at Albany).

Projekto vadovas Mykolo Romerio universitete – prof. Rimantas Petrauskas.

Elektroninė valdžia pastaruoju metu yra viena tikslinių sričių, apimančių daugelį tyrimų. Jos plėtra, kaip rodo atliktos studijos, labai prisidėtų prie ateities Europos žinių visuomenės kūrimo. Šiuo metu siekiant užsibrėžto tikslo – gerinti viešąjį administravimą modernizuojant valdžios institucijas – yra apžvelgiami ir vertinami pasiekti rezultatai bei nustatomi nauji uždaviniai vyriausybėms. Tačiau dažniausiai yra numatomi tik trumpalaikiai ir vidutinės trukmės tikslai.

Projektas yra kofinansuojamas Europos Komisijos pagal Europos Sąjungos 6-ąją Bendrąją Programą (*Sixth Framework Programme*), Informacinės visuomenės technologijų (IST) prioritetinę kryptį, o pati programa skiriama ilgesnei negu 5–7 metų perspektyvai.

Pagrindinis projekto tikslas – pakeisti Europos bendrijos šalių viešojo valdymo aplinką integruota architektūra, kuri atitiktų vartotojų lūkesčius bei poreikius, kurtų viešųjų institucijų įvairovės ir inovatyvumo potencialą. Tikimasi, kad projektas eGovRTD2020, kurį įgyvendinant bus nustatomos ir apibrėžiamos esminės ateities tyrimų sritys, padės Europos bendrijai tapti viena pirmaujančių žinių visuomenių pasaulyje.

eGovRTD2020 projekto tikslas – nustatyti ir apibrėžti pagrindines tyrimų kryptis, būtinas jų sudedamąsias dalis bei galimus holistinio bei dinaminio valdymo 2020 m. įgyvendinimo modelius.

Prieš organizuojant regioninius susitikimus, kuriuose valdžios insti-

tucijų atstovai, akademinės bendruomenės nariai bei kiti suinteresuoti asmenys bendromis jėgomis mėgins apibrėžti ateities veiksmų planus, bus parengta išsami atliekamų tyrimų elektroninės valdžios srityje apžvalginė studija. Vėliau bus atlikta skirtingų ar spragų analizė, padėsianti įvertinti identifiкуotų dabartinių ir galimų ateities veiklos planų uždavinių, vykdančių tyrimus elektroninės valdžios srityje, skirtį. Remiantis gautais rezultatais, vėlesniuose tiksliniuose seminaruose bus sudarytos detalios pokyčių proceso tyrimų gairės. Studijoje bus apibrėžti naujausi techniniai, organizaciniai, socialiniai, ekonominiai ir politiniai tyrimų aspektai.

Galutinis projekto rezultatas – knyga, kurioje bus:

- apibendrinta dabartinė padėtis šiuo metu vykdomų elektroninės valdžios tyrimų kontekste;
- aprašyti labiausiai tikėtini valdžios ir visuomenės vystymosi scenarijai iki 2020 m.;
- apibrėžtos ateities tyrimų gairės elektroninės valdžios srityje iki 2020 m., siekiant įgyvendinti galimus veiksmų planus šioje srityje.

Antrojo projekto etapo (2006 m. balandžio–birželio mėn.) vykdymo metu, be tarptautinių konferencijų, yra numatyta organizuoti papildomus projekto tikslinius seminarus valdžios veiksmų scenarijams iki 2020 m. nustatyti.

Svarbiausios konferencijos:

- 2006 m. balandžio 20–22 d. Rytų Europos elektroninės valdžios dienos Prahoje (*Eastern European eGov Days*), Čekija;
- 2006 m. gegužės 22–24 d. DGO 2006 konferencija San Diege, JAV;
- 2006 m. birželio 5–7 d. Bledo konferencija, Slovėnija.

2006 m. balandžio–birželio mėn. bus organizuojama keliolika regioninių ir vietos seminarų įvairiose Europos šalyse. eGovRTD2020 projekto konsorciūmas mielai kviečia visus suinteresuotuosius dalyvauti minėtuose seminaruose bei prašo registruotis projekto koordinatorių elektroniniu paštu, adresu: egovrtd2020@uni-koblenz.de. Užsiregistravusiems bus pateikta išsami bei nuolat atnaujinama informacija apie organizuojamus seminarus.

Daugiau informacijos rasite projekto tinklalapyje adresu: <http://www.egovrtd2020.org/>.

eGovRTD2020 projektas IST yra kofinansuojamas Europos Komisijos pagal Europos Sąjungos 6-osios Bendrosios programos Informacinės visuomenės technologijų (IST) prioritetinę kryptį, 2.4.9 veiklos priemonę (Informacinės visuomenės technologijų tyrimai inovatyviam valdymui), projekto sutarties numeris 27139. Interneto svetainės adresas: <http://www.egovrtd2020.org/>.

LIETUVOS MOKSLO TARYBOS NUTARIMAS

Dėl Europos tyrėjų chartijos ir Tyrėjų priėmimo į darbą elgesio kodekso

2006 m. vasario 27 d. Nr. VI - 28
Vilnius

Lietuvos mokslo taryba, apsvačiusi Europos Bendrijų Komisijos 2005 m. kovo 11 d. rekomendaciją (toliau vadinama – Rekomendacija) dėl Europos tyrėjų chartijos ir Tyrėjų priėmimo į darbą elgesio kodekso,

pažymi:

1. Europos Bendrijų Komisija atkreipė Europos Sąjungos valstybių dėmesį į ypač svarbias Europos Tarybos Lisabonoje nubrėžto tikslo – iki 2010 m. tapti konkurencinga ir dinamiškiausia žinių ekonomika pasaulyje – sėkmingo įgyvendinimo prielaidas ir pabrėžė, kad konkurencingai ekonomikai būtina mokslo žinių pažanga, technologijų progresas, gyvenimo kokybė ir Europos piliečių gerovė lemia mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos srityje dirbantys specialistai – tyrėjai.

2. Europos Bendrijų Komisija paragino Europos Sąjungos valstybes aktyviau imtis priemonių, kurios Europą padarytų patrauklesnę tyrėjo profesiją pasirinkusiems asmenims, sudaryti tvarias ir labiau viliojančias sąlygas profesinei tyrėjų veiklai visose mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos srityse, plėtoti tyrinėjimams palankią aplinką ir darbo sąlygas, tobulinti tyrėjų priėmimo į darbą ir jų veiklos rezultatų vertinimo metodus, socialinių garantijų sistemą.

3. Rekomendacijoje, Europos tyrėjų chartijoje ir Tyrėjų priėmimo į darbą elgesio kodekse tyrėjų (*researcher*) kategorijai, pagal *OECD* Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos tyrinėjimo standart *Frascati Manual*, priskiriami specialistai, kuriantys naujas žinias, produktus, procesus, metodus, sistemas, jų koncepcijas bei valdantys su šia veikla susijusius projektus. Tyrėjų veikla apima fundamentinius ir taikomuosius mokslinius tyrimus, eksperimentinę plėtrą, technologijų ir žinių sklaidą, įskaitant inovacijas, konsultavimą, mokslinio vadovavimo ir mokymo veiklą, žinių ir intelektualinės nuosavybės teisių valdymą, mokslinių tyrimų rezultatų naudojimą ir mokslinę žurnalistiką.

Lietuvoje dalis tyrėjų, turinčių mokslo laipsnį ir atliekančių mokslinius tyrinėjimus, priskiriami mokslininkų (*scientific researcher*) kategorijai.

4. Rekomendacijos keliamus uždavinius kiekviena Europos Sąjungos valstybė pirmiausia turi išspręsti savo šalyje. Todėl būtina pradėti nuo Lietuvos mokslinių tyrimų erdvės, kurioje nacionalinių mokslo programų rėmuose būtų telkiami ir koordinuojami daugelio didesnių ar mažesnių tyrinėtojų grupių vykdomi darbai, struktūrizavimas. Lietuvoje, kaip ir Europoje, kelia grėsmę mažėjantis skaičius asmenų, ypač jaunų, siekiančių atsidėti tyrėjo profesijai. Maži, palyginti su valstybės tarnautojų, atlyginimai, terminuotą darbo sutarčių sistema, nestabilus finansavimas, tyrimams reikalingos infrastruktūros neatitikimas šiandienos reikalavimų tyrėjo profesijai dar nepatrauklia.

5. Rekomendacijos, Europos tyrėjų chartijos ir Tyrėjų priėmimo į darbą elgesio kodekso lietuviškas vertimas, paskelbtas Europos Sąjungos oficialiame leidinyje L 75/67 2005 m. kovo 22 d., neatitinka teksto anglų kalba.

Lietuvos mokslo taryba nutaria:

1. Europos Bendrijų Komisijos rekomendacijos dėl Europos tyrėjų chartijos ir Tyrėjų priėmimo į darbą kodekso tikslą – padaryti tyrėjo profesiją patrauklią – įgyvendinti ir siekiant sudaryti tvarias ir perspektyvias tyrėjų darbo sąlygas valstybinėse ir privačiose institucijose, **rekomenduoti Lietuvos Respublikos Vyriausybei:**

1.1. Papildyti Lietuvos Respublikos darbo kodeksą nuostatomis, reglamentuojančiomis terminuotų ir neterminuotų darbo sutarčių su tyrėjais sudarymo ir nutraukimo sąlygas, jų periodinės atestacijos paskirtį ir pasekmes, darbdavių pareigas ir teises rūpintis tyrėjų kvalifikacijos ugdymu ir kitomis. Suvienodinti tyrėjų teises ir pareigas valstybiniame ir privačiame sektoriuje ir taip sudaryti sąlygas tyrėjo karjeros tęstinumui pereinant iš mokslo ir studijų sferos į verslo sferą ir atgal.

1.2. Patikslinti Lietuvos Respublikos teisės aktų, reglamentuojančių terminuotų darbo sutarčių su tyrėjais sudarymo sąlygas ir tvarką, nuostatas. Pagal terminuotas darbo sutartis tyrėjai turėtų būti priimami tik tuo atveju, jei iš anksto yra žinomi tyrimų projekto ar programos, kuriai vykdyti tyrėjas priimamas, terminai. Į pareigas ar darbui, kurio terminas nėra apibrėžtas (pvz., aukštosios mokyklos dėstytojai), asmenys po trečiojo konkurso turėtų būti priimami pagal neterminuotą sutartį, numatančią sistemingą atestavimą ir galimybę darbdaviui nutraukti sutartį, jeigu atestuojant bus pripažintas nustatytų mokslinio produktyvumo ar pareigybės reikalavimų neatitikimas. Tačiau abiem atvejais atleidžiant tyrėją iš pareigų (pagal atestacijos rezultatus ar pasibaigus terminuotai sutarčiai), tyrėjui turi būti išmokama Lietuvos Respublikos darbo kodekso 140 straipsnyje numatyto dydžio išėtinė išmoka.

1.3. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo 26 straipsnyje numatyti įmonių teisę atskaityti iš pajamų įmonės išlaidas, skirtas įmonėje dirbančių tyrėjų kvalifikacijai kelti, bent kartą per trejus metus siunčiant juos stažuotis į užsienio ar Lietuvos mokslo centrus.

1.4. Apsvarstyti tyrėjų darbo apmokėjimo principus ir tyrėjo pareigas valstybinėse mokslo ir studijų institucijose einantiems asmenims, mokėti tyrėjo statusą valstybėje atitinkantį darbo užmokestį. Konkretų atlyginimą kiekvienam darbuotojui turėtų nustatyti institucija pagal kriterijus, kurie taikomi skaičiuojant institucijai skiriamas lėšas. Tyrėjams, vykdančioms tyrimų projektus ar

programas, darbo užmokesčio dydį turėtų nustatyti projektų vadovai (projektus valdančios tarybos).

2. **Pripažinti tikslinga**, skirstant Europos Sąjungos struktūrinių fondų 2007–2013 m. paramos lėšas mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos infrastruktūrai sukurti ir plėtoti, prioritetą teikti paraiškoms, kurių įgyvendinimas leistų sukurti stiprius tarptautinio lygio išskirtinės kompetencijos centrus. Tik sukūrus tokius centrus bus galima spręsti tyrėjų mobilumo klausimus, kviešti darbui užsienio tyrėjus, sudaryti patrauklias darbo sąlygas užsienyje patirties įgijusiems Lietuvos tyrėjams, kelti privačiame sektoriuje dirbančių tyrėjų mokslinę kvalifikaciją, įdarbinti talentingiausius Lietuvos tyrėjus.

3. **Siūlyti Švietimo ir mokslo ministerijai:**

3.1. Plėtoti programinį ir teminį (tikslinį) mokslinių tyrimų finansavimą, kurio principus Lietuvos mokslo taryba pasiūlė 2004 m. gegužės 30 d. nutarime Nr. VI – 10 *Dėl siūlymų Pasaulio banko atskaitos „Lietuva. Žinių ekonomikos plėtra. 2003 m. kovas“ rekomendacijoms įgyvendinti*: bent 30 proc. mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos darbams finansuoti planuojamų valstybės lėšų skirti mokslo ir studijų institucijų tyrimų projektams, kuriuos iš anksto įvertino išorės ekspertai. Išorės ekspertizė leistų teikti pirmenybę tyrimams, kurie efektyviausiai prisidėtų prie konkurencingos žinių ekonomikos plėtos ir aktualiausių visuomenės problemų sprendimo.

3.2. Tyrėjų kvalifikaciją ir mokslo institucijų pasiekimus vertinti ne vien pagal publikacijų tarptautiniuose mokslo leidiniuose skaičių ir atsakyti Vyriausybės nutarimais reglamentuoti minimalius reikalavimus tyrėjų moksliniam produktyvumui. Mokslo ir studijų institucijos, jei biudžeto asignavimai joms bus skiriami vadovaujantis aiškiais ir iš anksto paskelbtais principais ir kriterijais, pačios nusistatys savo darbuotojams reikalavimus, užtikrinančius institucijai konkurencingą finansavimą. Reikalavimus tyrėjams, kurių veikla finansuojama iš lėšų, konkurso būdu skiriamų tyrimų projektams ar programoms, turi nustatyti tyrėjus šioms projektams vykdyti samdantys projektų vadovai (projektus valdančios tarybos).

3.3. Apsvarstyti galimybę paskirti pareigūną, įgaliotą nagrinėti tyrėjų ir darbdavių (institucijų) ginčus ir apeliacijas dėl tyrėjų veiklos ir kvalifikacijos vertinimo valstybinėse ir privačiose institucijose.

3.4. Surengti diskusiją dėl priemonių, kurios paskatintų jaunimą rinktis tyrėjo profesiją. Tarp tokių priemonių galėtų būti sistemingi tyrėjų susitikimai mokyklose, mokslo dienos miestuose ir rajonuose, tyrėjų darbo apmokėjimo principų tobulinimas, viešas tyrėjų skatinimas, platesnė tyrimų rezultatų sklaida masinės informacijos priemonėse ir pan.

3.5. Apsvarstyti galimybę atsakyti institucijų kasmet teikiamų kai

kurių ataskaitų, publikacijų kopijų, kitos informacinės medžiagos ir taip sumažinti tyrėjų neproduktyvaus darbo apimtį. Pirmiausia tai būtų galima padaryti įgyvendinus nuostatą, kad institucijų mokslinės veiklos rezultatai detaliam būtų vertinami ne kasmet, bet kartą per dvejus trejus metus. Laikotarpį tarp vertinimų institucijai, pagal mokslinio produktyvumo rezultatus, skiriamas indeksuotas finansavimas turėtų išlikti nekeičiamas, o vertinimo kriterijai turėtų būti patvirtinti laikotarpiu, už kurį bus vertinama veikla, pradžioje.

4. **Rekomenduoti Švietimo ir mokslo ministerijai** apsvaustyti galimybę dalį Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo teikiamos paramos panaudoti pradedantiems tyrėjams įsitvirtinti ir tyrėjų mobilumui skatinti:

4.1. Laikotarpiui iki dvejų metų konkurso būdu skirti stipendiją (įskaitant nustatytą dydžio darbo užmokestį ir socialinio draudimo išlaidas) tyrėjo karjerą pradedantiems asmenims (tarp jų ir doktorantūrą baigusiams mokslininkams stažuotojams), jei mokslo ir studijų institucijos ar ūkio subjektai pasiūlė jiems mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos uždavinių bei atitinkamas darbo sąlygas.

4.2. Konkurso būdu skirti paramą tyrėjams, parengusiems pranešimus užsienyje vykstančioms tarptautinėms konferencijoms, tyrėjų stažuotėms užsienio mokslo centruose, taip pat institucijoms, priimančioms stažuotis užsienio tyrėjus ir tyrėjus, dirbančius privačiame sektoriuje.

5. **Pripažinti, kad tikslinga** tobulinti Lietuvos mokslo tarybos svetainėje skelbiamų pranešimų apie konkursus į laisvas tyrėjų pareigybes turinį, suteikiant institucijoms galimybę nurodyti daugiau informacijos apie būsimą darbą, jo apmokėjimo sąlygas, pageidaujamą pretendento patirtį, galimybę kelti kvalifikaciją. Sudaryti to pageidaujančioms institucijoms galimybę pranešimus apie konkursus į laisvas tyrėjų vietas skelbti tarptautinius konkursus ir tam tikslui naudoti Europos tyrėjų mobilumo portalą <http://europa.eu.int/eracareers>.

6. **Siūlyti mokslo ir studijų institucijoms:**

6.1. Išnagrinėti, kaip įgyvendinami svarbiausi Europos tyrėjų chartijos ir Tyrėjų priėmimo į darbą elgesio kodekso bendrieji principai ir reikalavimai bei kas trukdo tai įgyvendinti, ir iki 2006 m. spalio 31 d. pateikti Lietuvos mokslo tarybai savo išvadas ir siūlymus dėl padėties gerinimo.

6.2. Priėmimo į darbą skaidrumui didinti iš anksto viešai skelbti pranešimus apie seminarus, kuriuos pretendentes, prieš priimdama į darbą, turi surengti institucija.

7. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos teisės aktuose reikėtų geriau apibrėžti nevyriausybių tyrėjų organizacijų ir mokslinių draugijų teises ir pareigas, taip pat galimybę jų veiklai gauti valstybės paramą.

*Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas
prof. Eugenijus BUTKUS*

Prof. Mykolo Romerio premija

Minint prof. Mykolo Romerio 125-ąsias metines Mykolo Romerio universitete gimė nauja tradicija. Senatas įsteigė prof. Mykolo Romerio premiją, kuri skiriama už mokslinę ir kitokią veiklą, ugdat pilietinę visuomenę, stiprinant Lietuvos valstybės teisinius pagrindus ir konstitucinę demokratiją.

Praėjusiais metais prof. Mykolo Romerio vardine premija apdovano: už konstitucionalizmo mokslinių pagrindų įtvirtinimą Lietuvoje – Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto dekanas prof. dr. Juozas Žilys, už konstitucionalizmo raidos Lietuvoje mokslinius tyrinėjimus – Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Teisės istorijos katedros vedėjas prof. habil. dr. Mindaugas Maksimaitis, už Lietuvos valstybės ir teisės raidos mokslinius tyrinėjimus – Vilniaus universiteto Teisės fakulteto prof. habil. dr. Stasys Vansevicius, už pilietinės visuomenės ugdymą – Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija.

Mykolo Romerio universiteto Senato sprendimu metams laiko prof. Mykolo Romerio vardine stipendija buvo paskirta aktyviems ir puikiai besimokantiems studentams: Dovilei Gailiūtei ir Žydrūnei Šipkai.

„Prof. Mykolas Romeris – vienas iškiliausių teisininkų, laikomas Lietuvos konstitucinės teisės tėvu, kūręs savitą lietuviškosios teisės doktriną. Kiekvienam socialinių mokslų atstovui, o juo labiau teisininkui didelė garbė būti šalia Jo minčių, šalia Jo asmenų“, – sako prof. Juozas Žilys.

Mykolo Romerio universiteto misija – ne tik įprasinti prof. Mykolo Romerio vardą, ugdat išsilavinusį ir pilietišką jaunimą, bet ir puoselėti, gilinti bei skatinti pažangą socialinių mokslų, kurie yra labai svarbūs pilietinės visuomenės gyvenimui ir tobulėjimui.

Prof. Mykolo Romerio fondas kviečia mokslininkų bendruomenes, visuomenines organizacijas bei asmenis siūlyti kandidatus prof. Mykolo Romerio premijai gauti.

Premijoms gali būti pristatyti Lietuvoje ir užsienyje atlikti bei paskelbti spaudoje darbai, svarbūs Lietuvos mokslo plėtrai, organizacijų veikla, ugdat pilietinę visuomenę.

Prof. Mykolo Romerio fondas siūlymų laukia iki gegužės 15 d. adresu: Ateities g. 20, Vilnius, LT-08303. Telefonas pasiteirauti (8 ~ 5) 271 4546.

Pabaiga. Pradžia Nr. 6

Prof. Reiną Raudą (Rein Raud) iš Talino įvairiose Europos ir pasaulio šalyse žinomas ir vertinamas kaip japonologas, senosios japonų literatūros žinovas, literatūros teoretikas, filosofas, kultūrologas. Neseniai jis išrinktas Talino universiteto rektoriumi. Tarptautinės Vilniaus knygų mugės metu vasario mėn. profesorius maloniai sutiko apsilankyti Mokslo Lietuvos redakcijoje.

Universitetai ir visuomenės savivoka

Teatras, laikraščiai atsiduria tik verslu besirūpinančių žmonių rankose. Bet gal protestantiškos kultūros šalyje, Estijoje, bent jau dienraščiai nenusipigino tik iki skandalų eskalavimo lygmenų?

Deja, per pastarąsias dvi savaites, kai mane išrinko Talino universiteto rektoriumi, man teko skaityti nemažai įvairios teorinės literatūros apie vadybą ir verslą. Ir ką matau? Svarbiausi autoriai, kurie rašo tomis temomis, labai kritikuoja tokią praktiką, apie kurią mes čia prakalbome, pastebi, kad žmonių atžvilgiu draugiškesnis požiūris iš esmės firmoms labiau naudingas. Jei mąstoma tik apie vienų metų pelną, tada gal būtų galima legalizuoti prostituciją ar net pardavinėti lengvus narkotikus – pelnas būtų milžiniškas. Tačiau jau po metų degradavimas būtų toks, kad ir sunku įsivaizduoti.

Norinti išgyventi bendrovė turi mąstyti ne apie vienų metų pelną, bet apie toli siekiančius tikslus. Vadinasi, tenka elgtis visai kitaip.

Kai kalbame apie ateities planus, visada mintyje turime universitetų veiklą, investicijas į jauną žmogų. Kaip Jums, naujajam Talino universiteto rektoriumi, atrodo: ar universitetai – tai vieta, kur akademinė bendruomenė turi puoselėti savo prioritetus, o gal dabarties universitetai – tai ne tiek institucijos, kiek bendrovės, kur galioja visi verslo dėsniai, tad atitinkamai reikia ir veikti?

Man atrodo, kad universitetas –

Filosofija įmanoma tik tada, kai žmogus sprendžia problemą (3)

Sunkiai atremiamą klausimą Talino universiteto rektoriumi prof. Reinui Raudui užduoda Vilniaus dailės akademijos prorektorius doc. Arūnas Gelūnas

centas? Atsiprašau, kad kalbu lyg buhalteris, tačiau tenka girdėti, kad čia galioja parabolės dėsnis: bet kurioje visuomenėje yra 10 proc. talentų, tiek pat – negabių, o likę 80 proc. yra normalių gabumų žmonių.

Aš taip griežtai neskirstyčiau. Daugelis aštuoniolikmečių, baigusiu vidurines mokyklas ar gimnazijas, tiksliai net nežino, ką toliau norėtų veikti. Manau, kad pagal akademinį išsilavinimą turinčių žmonių kiekį, tiksliau, procentą, galime matuoti visuomenės pažangą, jos lygį. Jeigu mums pakanka, kad akademinio išsilavinimo žmonių kiekis sudaro 1 proc., tai ką apie tokią visuomenę galima pasakyti? Tačiau jei akademinį išsilavinimą turi 60 proc. visuomenės narių, kurie gali susivokti keičiantis aplinkybėms, tokia visuomenė jau verta pagarbos.

Yra visuomenių, kur aparatas ar mašina vertinama labiau, negu žmogus. Tada pigiau pasamdyti 50 žmonių, kad jie perrašinėtų, tarkime, reikalingas knygas, užuot nupirkus kopijavimo aparatą ar spausdinimo

štampas, mažai ką bendro turintis su tikrove?

Akademinę bendruomenę sudaro visi žmonės, kuriems įdomios įvairių reiškinų priežastys. Jos centras – tai profesūra, moksliniai bendradarbiai, o nuo šio centro spinduliai sklinda į visas puses. Toje riboje, kur dar galima pastebėti šio spindulio šviesą, aš priešlečiau ir gimnazijos vyresniųjų klasių mokinius, kurie rengiami stoti į universitetų teorines specialybes. Pagaliau net vidurinių mokyklų mokytojai, kurie nesitenkina senomis tiesomis, bet seka savo dalyko naujoves, apie tai ieško literatūros, skaito ir tai nori perteikti savo moksleiviams, mano manymu, taip pat priklauso akademinė bendruomenė.

Jūsų nuomone, akademinės bendruomenės dvasia peržengia įprastą aukštosios mokyklos ribas?

Taip.

Vis dėlto drįsčiau pateikti lietuvišką pastebėjimą, kuris gerokai pesimistiškesnis. Tenka išgirsti, kad Lietuvos universitetuose akademinės bendruomenės egzistavimas labai abejotinas, prisimenamas nebent rektorijų metinėse ataskaitose. Hierarchinėje universitetų sistemoje lemia rektorius balsas, o akademinės „bendruomenės“ uždavinys – pritarti pirmajam asmeniui. Ar gali gyvuoti akademinė dvasia, akademinė bendruomenė, jei nėra pilietinės visuomenės?

Lietuvoje esu matęs daug gražių akademinės bendruomenės raiškos pavyzdžių. Štai kad ir Santaros-Šviesos konferencijos, Baltų lankų studijų savaitės, Juodkrantėje studentų organizuoti interdisciplininė stovykla, kurioje man taip pat teko dalyvauti.

Estai ir atvirumas pasauliui

Estija ir pasaulis – kaip Jūs komentuosumėte šį ryšį? Kiek Estija atsivėrusi pasauliui ir kiek turėtų būti atsivėrusi?

Estija jau gana atvira pasauliui. Sakyčiau, kad mūsų šalyje kyla net tam tikra reakcija prieš pernelyg didelį – kai kam taip atrodo – atvirumą. Kartais galima išgirsti, kad tas atsivėrimas pasauliui estus išardo ir t. t. Kai buvo sprendžiama, stoti ar nestoti Estijai į Europos Sąjungą, tai iš tų naujųjų ES šalių, man regis, Estijoje ir gal Slovėnijoje buvo vienas mažiausių to žingsnio rėmėjų procentas. Man atrodo, kad tai gerai, nes žmonės atsakingai svarsto tokio apsisprendimo svarbą, nepasiduoda kampanijai.

Kampanijai, kuri kartais gali virsti net psichoze; tai jau esame matę. Beje, kaip Jūs žvelgiate į Lietuvą? Matote didelių mūsų tautų, šalių skirtumus, o kaip juos vertinate?

Į Lietuvą žvelgiu su didele simpatija. Dažnai tenka čia lankytis, labai džiaugiuosi, kad ir ši mano knyga buvo išversta į lietuvių kalbą. Mano žmona Rosita Muraškaitė-Raud – lietuvė, teatro dailininkė, dirbanti įvairiuose Estijos teatruose. Lietuviškai moka abu mūsų vaikai. Tai kaip aš galiu žvelgti į Lietuvą? Tik labai palankiai.

Dialogo forma labiausiai tinka minčiai perteikti

Tarptautinėje knygų mugėje pristatydamas Jūsų knygą „Hektoras ir Bernardas“, prof. Leonidas Donskis palygino ją su Platono „Dialogais“. Ar pritariate tokiam lyginimui?

Platono dialogai buvo vienas iš tų žanrų, į kuriuos orientavausi rašydamas savo knygą.

Tačiau pasaulis nuo Platono laikų pasikeitė.

Suprantama, mano idėjos gerokai skiriasi nuo Platono idėjų. Jeigu galima kalbėti apie kokius nors panašumus, tai yra tik literatūrinės formos panašumas. Didelę dalį šio romano sudaro dialogai tarp dviejų pagrindinių veikėjų. Vienas jų yra tarsi mokytojas, kitas – lyg mokinys, labai skeptiškas ir užsispyręs, galintis ir prieštarauti savo mokytojui.

Platonas buvo pirmasis, kuris pasitelkė dialogo formą savo idėjoms reikšti, vėlesniųjų laikų filosofai ją taikė labai plačiai.

Kuo dialogo forma atrodė priimtinesnė filosofinėms idėjoms skleisti? Ar tuo, kad gyvesnė? Kad galima sau pačiam prieštarauti?

Taip. Įsitikinau, kad ir mano vidinis mąstymas yra dialoginis. Kartais pagalvoju: turbūt taip... Taip, žinoma, taip. Tačiau daug dažniau vartoju tokius žodėlyčius, kaip *bet*, *antra vertus*, *gal ir taip*, *tačiau* ir t. t. Gerokai mažiau save pagaunu mintyje vartojantį tokius žodžius junginius: *iš to išplaukia išvada*, *matome*, *kad...* Taigi mano mintis svyruoja, tad visai natūralu, jog dialoginė forma jai perteikti tinka labiausiai.

Ar tai reiškia, kad mintis nėra baigtinė, ji yra procesas?

Taip, būtent taip ir manau.

Savimi patenkintas filosofas – tai nesąmonė

Ko gero, kiekvienas filosofas jaustųsi pagirtas, jei pasakytume, kad štai jis savo kūryboje ima gyvenimą už ragų. Bet ar tai įmanoma mūsų laikų žmogui? Apie „gyvenimą“ sprendžiame iš televizijos, spaudos, kartais net iš knygų. Tik ar tai autentiškas gyvenimas? Ką žino, ką patiekia, sugromuliuotas, net su išvadomis, kaip į tai turėtume reaguoti. Taigi kaip gyvenimą gali pažinti mūsų laikų intelektualas? Tik kaip sugromuliuotą antrinį produktą? Juk ir Jūsų paties gyvenimas – tai, ko gero, biblioteka, konferencijos, posėdžiai, ryšiai su kolegomis...

Tačiau juk ir konferencijos yra savotiškai gyvenimas. Turiu du vaikus, matau, kaip jie auga – tai irgi gyvenimas. Labai dažnai bendrauju su savo studentais, žinau, kaip jie mąsto, ką veikia. Manau, kad ir savo romane pateikiu labai daug gyvenimiškos medžiagos, kuri pritraukta prie filosofijos. Gana kritiškai savo knygoje vertinu vadinamąją profesionaliąją filosofiją – kai žmonės filosofija užsiima nuo 9 iki 17 valandos. Filosofija įmanoma tik tada, kai žmogui iškyla problema, ji neleidžia užmigti ir visą laiką skauda. Tikroji filosofija gali būti tik kaip atsakymas, arba bent stengimasis rasti atsakymą, siekis išspręsti problemą. Žmogus turi tikėti tuo, ką daro, jam tai turi būti svarbu – svarbiausia. Nepriartčiau tokiai filosofijai, kai vadovas pasiūlo temą, o žmogus kurpia.

Savimi patenkintas filosofas – nesąmonė?

Aišku, nesąmonė.

Tad gal ugdykime filosofus truputį juos pakankindami? Beje, tą bent jau Lietuvos valdžia sėkmingai taiko visiems mokslininkams.

Man atrodo, kad žmogus, gebantis filosofuoti, save kankina labiau, negu bet kas kitas.

Ar galima žmogų išmokyti mąstyti? Gal tai iš aukščiau duota savybė?

Prof. Reiną Raudą neatremiamus klausimus priima su šypsena

Manau, kad mes visi turime tą savybę – mąstyti savaip ir skirtingai nuo kitų. Tik reikia terpės, tinkamų galimybių, kad patikėtume savo pačių mąstymu, sugebėtume savo mintis išreikšti suprantamai kitiems žmonėms.

Ar Jūsų vadovaujamas Talino universitetas sugebės išugdyti šią studentų savybę?

Tikiuosi. Ką gi kita čia galėčiau dabar pasakyti.

Tad leiskite Jums to palinkėti, sustiprinti Jūsų tikėjimą, kad tikrai pavyks tai padaryti. Dėkoju už „Mokslo Lietuvai“ skirtą savo gyvenimo dalelę.

Manau, kad dabar Lietuvos ir Estijos universitetai bendraus labiau negu ligi šiol. Jeigu pasiseks, žadame rengti tokias mokyklas Lietuvos ir Latvijos doktorantams, kad norintieji galėtų studijuoti ir Estijoje. Yra ir kitokių planų.

Taigi juos linkime įgyvendinti.

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Prof. Reiną Raudą su žmona Rosita Muraškaite-Raud

tai terpė, į kurią turėtų ateiti gabiausi visuomenės žmonės, kurie galėtų čia įgyti reikalingų žinių, galėtų tobulėti ir realizuoti savo galimybes. Universitete reikia siekti kolegialumo tarp dėstytojų, taip pat tarp dėstytojų ir studentų. Universitetai negamina produkcijos, bet visuomenėje didina žinių kiekį, pagaliau skatina ir pačių visuomenės savivoką. Per universitetus visuomenė geriau suvokia gamtą, aplinką, save pačią ir visą pasaulį. Tai vieta, kur kiekvienas žmogus pradeda geriau suvokti ir pats save.

Sakote, kad į universitetus turi ateiti geriausieji. Koks tai turėtų būti pro-

mašiną. Kai XX a. devintojo dešimtmečio pabaigoje man pačiam teko pirkti pirmą kompiuterį, už tuos pinigus Estijoje buvo galima nupirkti pusę namo. Kuo labiau išsivysčiusi visuomenė, tuo labiau joje vertinamas žmogaus darbas.

Akademinė bendruomenė... Gal tai dar vienas mitas?

Lietuvoje, tikriausiai ir Estijoje, dažnai vartojama sąvoka „akademinė bendruomenė“. Kaip Jūs šią sąvoką apibrėžtumėte? Ar ta akademinė bendruomenė apskritai egzistuoja? Gal tai vienas iš įsikerojusių mitų, žodinis

„Lietuvos kaimo spindulys 2005“ – nominacija, skirta prof. V. Žekonienei

Atkelta iš 1 p.

ūkio mokslų srityje, žinojome, jog pasaulyje esama ekologinės žemdirbystės. Jos pradžia – maždaug 1930-iejai, kai susivienijo austrų ir vokiečių ūkininkai, filosofai – Miuleris (Müller), Štaineris (Steiner) ir kiti, ieškoję alternatyvų to meto tradiciniam ūkininkavimui.

O kaip jautėsi socialistinio ūkininkavimo sistemos darbuotojai?

Visą reikiamą literatūrą gaudavome per Maskvą, jos buvo galima užsisakyti. Dirbdama Lietuvos žemdirbystės institute gaudavau į rusų kalbą išverstos apibendrintos informacijos man rūpimais klausimais, taip pat ir apie ekologinę žemdirbystę.

Bendravome su Maskvos I. Timiriazevo žemės ūkio akademija ir buvome pakviesti dalyvauti komiteto, sprendžiančio žemėnaudos ir sė-

Ekologinis ūkininkavimas neįmanomas be dvasinės ekologijos

Gedimino Žemlicko nuotraukos

Gėrimės gražiais ekologinio ūkio pasėliais

Jei taip, tai į daugelį intensyvosios žemdirbystės padarinių tiesiog nebuvo kreipiama dėmesio? Gal net galima teigti, kad intensyvioji žemės ūkio gamyba trukdė pradėti ekologinio žemės ūkio plėtojimą?

Taip, stabdė net mintį apie ekologinį ūkininkavimą. Žinoti nebuvo draudžiama, bet man dirbant Žemdirbystės instituto

institutas labiau pritarė intensyvaus chemizuoto ūkio modeliui. Bent jau Instituto direktorius Antanas Būdytis buvo už intensyvų, chemizuotą ūkininkavimą ir kolūkių gyvenvietes – didelės, „perspektyvias“, su vidurine mokykla, ambulatorija, kultūros namais.

Intensyvioji žemdirbystė – visoje Tarybų Sąjungoje

Ar būtų galima teigti, kad tai buvo nepagrįsta ūkininkavimo forma ir socialinės politikos klaida?

Taip teigti tikrai negalėčiau. Juk tos didelės gyvenvietės buvo ir gražios, ir žmonėms, ypač jaunimui, patogios gyventi. Daugeliui ta idėja buvo patraukli. Kitiems, jautusiems nostalgiją senajam „smetoniškam“ ūkininkavimui, individualiam ūkiui, tos naujos gyvenvietės buvo svetimos, neįprastos ir net baisios gyventi. Tačiau jaunimui jos buvo patrauklios, nes išsprendė daugelį problemų: atskiro nuo tėvų buto, parduotuvų tinklo, laisvalaikio. Gyvulininkystės fermų darbuotojai gerai uždirbdavo, už profsąjungos pinigus galėdavo keliauti kone po visą Tarybų Sąjungą, pamatyti net Kamčiatkos geizerius...

Tačiau mokslininkams tokių privilegijų nebuvo, už dyką inteligentų prie geizerių niekas nevežiojo.

Išties prie geizerių nesu buvusi, bet savo noru buvau nuvykusi į Sibirą; teko truputį primokėti už kelialapį. Užtat mokslininkai galėdavo vykti į konferencijas: į Novosibirską, Taškentą, o ką jau kalbėti apie Maskvą ar Leningradą (Sankt Peterburgą). Pamenu, lėktuvu iš Vilniaus su nutūpimu Kuibyševe (Samaroje) į Taškentą buvo galima nusikristi už 70 rublių. Mūsų mokslininkai tuo naudojosi. Mes puikiai žinojome, kas vyksta net tokiuose unikaliuose kraštuose kaip Kazachstanas, Uzbekistanas.

Ir visoje plačiojoje „tėvynėje“ viena ir ta pati intensyvi, chemizuota žemdirbystės forma?

Kitokios nebuvo. Uzbekistane medvilnės kitaip neužauginsi. Mokyklos ten pradėdavo dirbti tik tada, kai būdavo nuimamas medvilnės derlius. Arba Moldavijoje, kur labai intensyviai buvo plėtojama sodininkystė, auginamos vynuogės.

Nenuilstantis ekologinio žemės ūkio propaguotojas prof. habil. dr. Petras Lazauskas

jomainos klausimus, moksliniame koordinaciniame darbe, nes I. Timiriazevo akademija kuravo buvusios Tarybų Sąjungos europinės dalies mokslinius žemėnaudos ir sėjomainos tyrimus. Taigi ryšiai su svarbiausiais šalies žemės ūkio mokslų centrais buvo geri, gaudavome informacijos apie mokslo naujoves.

Stabdyta net ekologinio ūkininkavimo mintis

Jeigu buvo taip gerai, tai kodėl ekologinės žemdirbystės Tarybų Sąjungoje taip ilgai nebuvo? Ko gero, iki pat Tarybų Sąjungos žlugimo. Vadinasi, ši žemdirbystės forma kažkodėl netiko?

Populiariai kalbant, Tarybų Sąjungoje nuolat trūko maisto produktų, todėl ir buvo propaguojama intensyvioji žemdirbystė, siekiant kuo didesnio derlingumo. Buvo plėtojamas intensyvus chemizuotas ūkis.

dirbystė. Žmonės, matyt, dar ilgai neatsisakys intensyvaus ūkininkavimo, ypač Suvalkijoje, Šiaurės Lietuvoje, išskyrus karstinį regioną.

Tai kaip nustatyti protingas proporcijas tarp intensyviojo ir ekologinio ūkininkavimo?

Jos savaime nusistatys. Pavyzdžiui, Joniškio rajone įmanoma gauti 7 t grūdų iš hektaro. Joniškėčiai galėtų konkuruoti su prancūzais iš Normandijos. Pasvalys, Pakruojis, Vilkaviškis – ten puikiai auga kviečiai, tai mūsų aruodas. Tėn būtų lengviau plėtoti ir ekologinius ūkius. Po gero priešėlio ten galėtume gauti po 4 t ekologiškų kviečių iš hektaro. Jau randasi ekologinių ūkių ir našiose dirvose, nors 50 metų ten buvo diegiama tik intensyvioji žemdirbystė.

Nepamirškime daug pelno iš prekybos pesticidais ir mineralinėmis trąšomis gaunančių firmų, pinigų, mestų reklamai... Ekologiškai ūkininkaujantys žmonės tiek pinigų reklamai dar neturi.

Žnaibytojų pakako

Grįžkime į ekologinio ūkininkavimo pradžią Lietuvoje. Jis prasidėjo iškovojujus Nepriklausomybę. Tikriausiai teko susidurti ir su prieštaravimais, nesupratimu, ekologinio ūkininkavimo entuziastų pastangų niekinimu.

Visko buvo. Daug kas iš mūsų šaipėsi, girdi, esame naivuoliai. Daug kritikos sulaukdavome iš vadinamųjų „herbicidininkų“, gynusių savo srities disertacijas, kuriose buvo rašoma apie įvairius agrochemikalus. Daug kas sunkiai įsivokė, kad gali būti alternatyvų intensyviajai žemdirbystei. Kad nuomonės pasikeistų, turėjo praeiti nemažai laiko. Mus „pažnaibė“, bet to ir reikėjo tikėtis. Dabar, praėjus 15 metų, padėtis iš esmės pasikeitė.

Kas buvo tie pirmieji, drąsiai propagavę ekologinį ūkininkavimą?

Pirmieji, 1990 m. gruodį suaukę ekologinės žemdirbystės entuziastų sąjungą Lietuvos žemės ūkio akademijoje, buvo prof. Dalia Brazauskienė ir prof. Petras Lazauskas. Abu ir dabar sveiki gyvi. Salėje taip pat buvo Lietuvos žemdirbystės instituto atstovas prof. Antanas Svirkis, aš iš Vokės filialo, prof. Bronius Bakutis iš Veterinarijos akademijos. Negalima pamiršti prof. Antano Stancevičiaus ir kitų. Salėje buvo gal 50 žmonių. Visi jie liko ligi šiol eko-

Žolininkai ir gyvulininkai visada drauge: habil. dr. Nijolė Daugėlienė ir prof. habil. dr. Bronius Bakutis

loginio ūkininkavimo entuziastai. Visus dalyvavusius ūkininkus būtų sunku išvardyti. Visi minėti žmonės tebėra dabartinės asociacijos (buvusios bendrijos *Gaja*) nariai. *Gaja* buvo įkurta diegti ekologinę žemdirbystę šalyje, vienyti mokslininkus ir ūkininkus. Per tuos 15 metų turėjo labai daug sunkaus, bet prasmingo darbo.

Kas traukė ūkininkus

Mokslininkus suprasti nesunku, bet kas prie ekologinio ūkininkavimo traukė ūkininkus? Juk atsikratyti intensyviojo ūkininkavimo ipročių buvo nelengva.

Kai kurie buvo nusivylę intensyviaja žemdirbyste dėl sveikatos sutrikimų. Dirbusieji su herbicidais, pesticidais turėjo liūdnos patirties, matė negaluojančius bendradarbius ir intensyvosios žemdirbystės padarinius gamtai. Tai taip pat turėjo įtakos kai kuriems ūkininkams, pasirenkant tolesnį ūkininkavimo būdą.

Antai prof. D. Brazauskienė tapo šio ūkininkavimo būdo entuziaste kaip chemikė, žinanti, kaip toks intensyvus chemizavimas kenkia aplinkai ir žmonėms. Kiti entuziastais tapo, matydami, kaip propaguojami kone planiniai purškimai herbicidais.

Pasirengimas suvokti atsakomybę

Ar nebuvo taip, kad kai kurių dalykų, pokyčių augaluose ir maisto produktuose buvo stengiamasi „nepastebėti“? Juk neigiamas išvados griautų intensyvosios žemdirbystės pamatus.

Bėgant metams, atsargiau dėstai savo teiginius ir išvadas, nes už jų slypi konkrečių žmonių likimai. Nepasvėręs, kaip kirviu nukirtęs, gali padaryti nepataisomą klaidą. Klysti žmogiška. Juk kiekvieną darbą dirbdavo žmonės. Kad ir purškimo technika. Pavyzdžiui, vienas purkštukas veikia gerai, o kitas herbicidus purškia čiuurkšle. Aišku, ten, kur purkšta čiuurkšle, gera laboratorija rastų pažeidimų, neleistiną herbicidų likučių kiekį augale. Tik ar tokių tikslų laboratorijų buvo daug?

Ar to meto mokslo išvados buvo galima pasitikėti?

Be abejo. Aš tada pasitikėjau tuo, ką rodė svarstyklės, ir dabar tik tuo pasitikiu. Nors čia šiurkštakai pasakytą. Ekologijoje mums rūpi ne tik tai, ką rodo svarstyklės, o ir skirtybės. Bet tai jau labiau teorija. Tik mokslu ir galima pasitikėti – man dėl to nekyla jokių abejonių. Kvalifikuotas kolektyvas, geras vadovas, atsakingi darbuotojai, pagaliau kiekvieno mokslininko padorumas (prie kurių išvadų priešėjau, tą ir rašau) ir žmogaus pasirengimas suvokti atsakomybę – štai kas svarbu.

Net ir labai žinomų mūsų mokslininkų kalbose ir straipsniuose prasi-veržia: „sovietinis mokslas buvo šioks ir anoks...“ „Ypač taip mėgsta teigti humanitarai bei socialinių mokslų atstovai. O ką galėtumėte pasakyti apie „sovietinį mokslą“ Jūs, žemės ūkio mokslų atstovė?

Suprantu, ką turite mintyje, nes ir paskutiniame Lietuvos mokslininkų sąjungos suvažiavime buvo prisimintas „sovietinis mokslas“. Ką galėčiau pasakyti iš savo patirties? Anuomet sąžiningas, veiklus žemės ūkio srities mokslininkas turėjo daugiau galimybių kurti tikrą mokslą, negu dabar. Mokslui buvo skiriama pakankamai lėšų – štai ir visa esmė.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Černobylio katastrofos – didžiausios technogeninės katastrofos per visą žmonijos istoriją – mastas gerai žinomas ir mokslininkams, ir pasaulio politikams. Į aplinką pakliuvo apie 3 proc. radionuklidų, kurių per katastrofą buvo susikaupę ketvirtame Černobylio AE bloke.

Po avarijos buvo užteršta daugiau kaip 145 tūkst. km² Ukrainoje, Baltarusijoje ir Rusijos Federacijoje. Nuo Černobylio katastrofos nukentėjo apie 5 mln. žmonių, radioaktyviaisiais nuklidais buvo užteršta apie 5 tūkst. Baltarusijos, Ukrainos ir Rusijos Federacijos gyvenviečių. Iš jų Ukrainoje – 2218 kaimų ir miestų su 2,4 mln. gyventojų. Černobylio avarijos metu buvo apšvitinta daugybė šių šalių gyventojų. Be Ukrainos, Baltarusijos ir Rusijos šios katastrofos padarinius pajuto Švedija, Norvegija, Lenkija, Didžioji Britanija ir kitos šalys.

Pagrindinės katastrofos priežastys šios:

- neteisingai ir nepakankamai parengtas elektros eksperimentas;
- žema jėgainės ministerijos operatorių bei vadovybės ir elektrifikacijos branduolinio saugumo kultūra;
- nepakankamas grafitinio-uraninio reaktoriaus RBMK-1000 saugumas;
- personalo klaidos.

Visi šie faktai žinomi pasauliui

Avarijos pasekmių likvidavimo darbams Černobylio AE nuo 1986 m. balandžio 26 d. vadovavo Sovietų Sąjungos vyriausybės komisija, kuri pradėjo darbą Černobylyje jau nuo antros balandžio 26 d. pusės ir tęsė savo veiklą iki 1991 m.

Vyriausybė priėmė sprendimą paskelbti draudžiama 30 km zoną aplink Černobylio AE. Nuo 1986 m. balandžio 27 d. Ukrainos Vyriausybė evakavo Pripetės ir Černobylio miestų ir kaimų gyventojus – apie 100 tūkst. žmonių – iš 30 km zonos.

Informacija apie Černobylio katastrofą buvo slepiama ir dėl to pasklido pačių įvairiausių gandų apie galimus avarijos padarinius. Tai sukėlė labai didelę socialinę bei psichologinę įtampą ir gyventojų nepasitikėjimą oficialia informacija.

Sovietų Sąjungos vyriausybė atsisakė tarptautinio bendradarbiavimo likviduojant branduolinę katastrofos pasekmes. Tik 1989 m. Sovietų Sąjungos vyriausybė kreipėsi į MAGATE su prašymu pateikti Černobylio AE avarijos pasekmių likvidavimo veiksmų ekspertinį įvertinimą.

Černobylio AE avarija labai paveikė radiacinę būklę didelėse daugelio Europos šalių teritorijose.

Sprogus Černobylio AE ketvirtąjo bloko branduoliniam reaktoriui ir suirus jo apsauginiams apvalkalams, į aplinką su didele jėga buvo išmesta radioaktyvių medžiagų, kurių kiekis, įvairių autorių skaičiavimais, sudarė iki 13 eksabekerelių (13·10¹⁸) radionuklidų. Apie 200 radioaktyvių elementų izotopų pasklido už tūkstančių kilometrų nuo Černobylio AE ir 1986 m. gegužę buvo aptinkami visose Šiaurės pusrutulio šalyse, Ramiojo, Atlanto ir Arkties vandenyne akvatorijose.

Černobylio katastrofos padariniai po 20 metų

2006 m. sausio 1 d. Ukrainoje 2 594 071 žmogus turėjo nukentėjusiojo nuo Černobylio AE katastrofos statusą. 1997–2006 m. nukentėjusių

Černobylio katastrofa: veiksmai, rezultatai ir pamokos

Černobylio AE ketvirtąjo bloko sarkofagas

jų sumažėjo 19 proc., išryškėjo du būdingi ypatumai. Staiga beveik 1,8 kartų Černobylyje padaugėjo invalidų. Kiek mažiau, 3 proc., padaugėjo nukentėjusiųjų, dirbusių ne draudžiamos zonoje, labiausiai, 24 proc., sumažėjo avarijos pasekmių likvidavimo dalyvių. Tai rodo, kad kaip tik pirmoji likviduotojų, jaunų vyrų, banga patyrė sunkiausių smūgių sveikatai ir pamažu miršta.

Dabar Ukrainoje yra 17 448 šeimos, kurios gauna pašalpas, nes yra praradusios maitintoją dėl Černobylio katastrofos. Tokių šeimų yra visose šalies regionuose.

Ukrainos Sveikatos apsaugos ministerijos Radiacinės medicinos Mokslinio centro (RMMC) duomenimis, iš nukentėjusiųjų, kurie buvo stebimi Ukrainos Sveikatos apsaugos ministerijos sistemos sveikatos profilaktikos įstaigų medikų, 1987–2004 m. mirė 504 117 žmonių: iš jų 497 348 suaugusieji ir paaugliai (34 499 – avarijos likviduotojai) ir 6 769 vaikai.

Šiuo metu po truputį mažėja nukentėjusių vaikų mirtingumas; tai galima vertinti kaip vieną iš teigiamų medicinos, mokslo ir praktikos rezultatų, taip pat rūpinamasi šalies nukentėjusių vaikų priešradiacine, socialine ir medicinine apsauga. Kartu didėja vidutinio ir vyresnio amžiaus žmonių mirtingumas. Tai jaudinantis požymis, nes tie žmonės buvo apšvitinti būdami vaikai ar paaugliai. Ši karta iki reproduktyvaus amžiaus buvo nuolat švitinama, o dabar tai yra jaunosios kartos tėvai.

Padariniai žemės ūkiui

Sudėtingiausius Černobylio AE avarijos padarinius patyrė Ukrainos žemės ūkis: užteršta daugiau kaip 5 mln. ha plotų, kuriuose buvo auginama žemės ūkio produkcija ir gyveno apie 3 mln. žmonių, išgaiso didelė dalis galvijų. Pirmaisiais metais po avarijos buvo beveik nutrauktas avių ir linų auginimas Ukrainos Polesėje, draudžiamosios zonos teritorijos apskritai nenaudojamos. Planuojant ir organizuojant kontrveiksnius, per vėlai buvo pasitelkti mokslininkai, o tai labai sumažino pradinio laikotarpio draudimų ir organizacinių sprendimų veiksmingumą.

Sarkofagas

Sarkofagas, sukurtas ekstremaliomis sąlygomis iš karto po avarijos,

jau beveik dvidešimt metų atlieka apsaugines funkcijas. Vis dėlto išlieka potencialus pavojus. Jis daug didesnis, negu tai leidžiama pagal normas, taikomas objektams, kuriuose esama pavojingų branduolinių ir radioaktyviųjų medžiagų.

Ir Ukrainoje, ir tarptautiniu mastu visomis išgalėmis siekiama įgyvendinti veiksmų planą, susijusį su sarkofagu. Jį norima padaryti ekologiškai saugų.

Įvyko dvi konferencijos, per kurias rinktos lėšos veiksmų plano įgyvendinimui. Pradinė projektui reikalinga suma – 768 mln. JAV dolerių. Pavyko surinkti apie 90 proc. lėšų. Remiantis patikslintu tarptautinių ekspertų vertinimu, šiam projektui įgyvendinti reikės 1091 mln. JAV dolerių. 2005 m. gegužės mėn. šalys, teikiančios lėšų, paskelbė apie naujus įnašus – 185 mln. JAV dolerių. Rusijos Federacija taip pat finansuoja Černobylio fondą *Sarkofagas* (rus. *Укрытие*, angl. *Shelter Implementation Plan*); ji pranešė skirsianti 10 mln. JAV dolerių. Lėšos kaupiamos Černobylio fondo *Sarkofagas* sąskaitoje Europos rekonstrukcijos ir plėtros banke. Šis bankas yra fondo tvarkytojas.

Tačiau reikia pripažinti, kad tokių projektų įgyvendinimas smarkiai vėluoja, ir gerokai nukrypstant nuo pagrindinių tikslų.

Ekonominiai nuostoliai po Černobylio katastrofos

Černobylio katastrofa padarė didelių ekonominių bei socialinių nuostolių ir Sovietų Sąjungai, ir kaimyninėms valstybėms. Avarija paveikė įprastą gyvenimo būdą ir gamybą daugelyje Ukrainos, Baltarusijos ir Rusijos regionų. Dėl sumažėjusios elektros energijos gamybos didelių nuostolių patyrė žemės ūkis ir pramonė, nukentėjo miškai ir vandens ūkis (apribotas 5120 km² žemės ūkio naudmenų ir 4920 km² miško naudojimas).

1986 m. buvo evakuota apie 116 tūkst. žmonių, kilo rūpesčių dėl papildomų būstų evakuotiesiems statybos. 1986–1987 m. perkeltiesiems pastatyta apie 15 tūkst. butų, daugiau kaip 1 tūkst. žmonių pastatyta bendrabučių, taip pat pastatyta 23 tūkst. pastatų, apie 800 socialinės ir kultūrinės paskirties įstaigų. Vietoj Pripetės miesto Černobylio atominės elektrinės personalui buvo pastatytas miestas Slavutičius.

Nuostoliai buvusios Sovietų Sąjungos ekonomikai

1986–1989 m. tiesioginių nuostolių ir išlaidų suma buvo apie 12,6 mlrd. JAV dolerių.

1990 m. iš Sovietų Sąjungos biudžeto avarijos padarinių likvidavimui skirta 3324 mlrd. rublių. Be to, iš Rusijos, Ukrainos ir Baltarusijos respublikų biudžetų buvo skirta apie 1 mlrd. rublių. 1991 m. Sovietų Sąjungos biudžete avarijos padariniams likviduoti planuota skirti 10 300 mln. rublių, bet žlugus Sovietų Sąjungai, pinigų iš jos biudžeto skirta tik iš dalies, o metų pabaigoje – viso labo iš trijų labiausiai nukentėjusių šalių, atsiradusių po Sąjungos žlugimo, biudžetų.

Ukrainos ekonominiai nuostoliai

Tiesioginiai nuostoliai vien draudžiamosioje zonoje Ukrainos teritorijoje – 1044 mln. rublių arba 1385 mln. JAV dolerių.

Ukrainos išlaidos siekiant sumažinti Černobylio katastrofos padarinius nuo 1986 iki 1991 m. sudarė apie 6 mlrd. JAV dolerių. Pastaruosius 14 metų (1992–2005 m. imtinai) Ukraina viena finansuoja avarijos padarinių likvidavimą; jos išlaidos buvo 7,35 mlrd. JAV dolerių, o karta per metus sudarė 8–10 proc. valstybės biudžeto.

Tačiau sunku tiksliai nustatyti netiesioginius nuostolius dėl užterštų žemės ūkio naudmenų, vandens ir miško išteklių, taip pat elektros energijos gamybos sumažėjimo (jo padariniai – prekių gamybos ir paslaugų sumažėjimas). Pagal Ukrainos specialistų skaičiavimus, ekonominiai nuostoliai Ukrainoje iki 2015 m. sieks 179 mlrd. JAV dolerių.

Černobylio katastrofos padariniai sulėtino jaunos nepriklausomos Ukrainos valstybės ekonomikos vystymąsi. Socialiniai ir ekonominiai nuostoliai, kuriuos patyrė Ukraina, neatitinka šiandieninių šalies ekonominių galimybių. Norint avarijos padarinius panaikinti per artimiausius 10 metų, būtina tarptautinės bendrijos pagalba. Išlaidos avarijos padarinių likvidavimui dar daugelį metų turės įtakos šalies ekonomikai.

Tarptautinis bendradarbiavimas

Černobylio katastrofa parodė, kad didelės branduolinės avarijos sukelia globalių padarinių ir paveikia daugelio šalių gyvenimą. Ištekčiai, būtini įveikti tokio masto katastrofų padarinius, gerokai peržengia vienos šalies ekonomines ir technines galimybes, todėl reikalinga pasaulio bendruomenės pagalba. Ukrainos paskelbimas nepriklausoma valstybe palengvino tarptautinį bendradarbiavimą sprendžiant šią problemą.

Tarptautinė mokslo konferencija Kijeve, surengta balandžio 22–24 d., tapo nauju žingsniu mažinant avarijos padarinius ir didinant branduolinį bei radiacinį saugumą. Ši konferencija taip pat skatina tarptautinį bendradarbiavimą Černobylio avarijos likvidavimo klausimais.

Straipsnis spausdinamas Ukrainos ambasados užsakymu.

Sąsaja: Potsdamo konferencija ir Sausio 13-oji (5)

Atkelta iš 3 p.

Dar laukė 555 dienos ir naktys

Vis dėlto iki tarptautinio Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo *de facto* ir *de jure* dar buvo labai toli. L. Sabutis suskaičiavo: praėjo 555 dienos ir naktys. Reikėjo ištvirti 1991 m. Sausio 13-osios karinę agresiją ir rengto perversmo pavojų. Panaši grėsmė buvo iškilusi ir per 1991 m. rugpjūčio pučą Maskvoje.

1991 m. rugpjūčio 19-ąją prasi-dėjo, o 22 d. nesėkme baigėsi valstybės perversmas Maskvoje ir Rusijoje. Pučas sukėlė didelę įtampą Baltijos šalyse, laimei, pačioje Rusijoje demokratiniai procesai jau buvo tiek pažengę į priekį, kad perversmininkai bent kiek didesnio palaikymo nei visuomenėje, nei karinėse pajėgose nesulaukė. Tuo pasinaudojo Baltijos šalys: Estija apie visišką nepriklausomybę paskelbė rugpjūčio 20-ąją, Latvija – 21-ąją. Lietuva lemtingus sprendimus buvo priėmusi dar 1990-ųjų kovo 11-ąją.

Kai paskutinis svetimas kareivis paliko Lietuvos žemę

Tarptautinės politikos ekspertų ir istorikų vertinimu, svarbiausias įvykis po nepriklausomybės paskelbimo – Rusijos kariuomenės išvedimas iš Lietuvos. Ko gero, ištis neperdeda tie, kurie šį faktą vertina ne vien Lietuvos mastu, bet kaip pasaulinės reikšmės įvyki, pakeitusį jėgų santykį ne tik Europoje, bet ir visame pasaulyje.

Derybos buvo labai sudėtingos. Jauni ir didesnės tarptautinės diplomatinio darbo patirties neturintys Lietuvos diplomatai ir politikai susidūrė su patyrusiais diplomatijos „vilkais“, kurie nebuvo pratę nuolaidžiauti. Iš pradžių rusai mėgino tvirtinti, kad nesą derybų objekto, nes neaišku, kam priklausė ta Lietuvoje dislokuota kariuomenė, nes Sovietų Sąjunga subyrėjo. Išsisukinėjimams ir manipuliacijoms, atrodė, nebus galo. Reikėjo nepaprasto atkaklumo ir tvirtų diplomatinių argumentų, kad tikslas būtų pasiektas.

Ta diena atėjo: 1993 m. rugpjūčio 31-oji, 23 valandos 40 minučių. Karinis ešelonas su paskutiniais Lietuvą apleidžiančiais Rusijos kareiviais iš Kenos stoties kirto Lietuvos ir Baltarusijos sieną. Jaudinanči istorinės nakties akimirka. Kenos geležinkelio stotyje išvykstantiems rusų kareiviams buvo paruoštos kuklios vaišės. Tai turėjo būti simbolinis atsiveikinimas. Tačiau vaišės pasienyje neįvyko. Vėluota pakrauti paskutinį ešeloną Kaune. Likus dešimčiai minučių iki vidurnakčio, naudodamasis Prezidento teise Algirdas Brazauskas priėmė sprendimą – ešelono pasienyje nestabdyti. Antraip, kad ir keliolika minučių, būtų pažeisti išvedimo terminai.

Išvesdami svetimą kariuomenę

Diskusijos dalyvių minčių atidžiai klausosi Nepriklausomybės Akto signatarai prof. Bronislovas Kuzmickas ir Liudvikas Sabutis bei Vilniaus universiteto Tarptautinės ir ES teisės katedros vedėjas doc. dr. Dainius Žalimas (viduryje)

lietuviai buvo pirmieji – neturėjo iš ko mokytis. Nebuvo analogo, pavyzdžio, kaip elgtis tokio istorinio virsmo metu. Jau vėliau Lietuvos patyrimą studijavo kiti.

Iš Lietuvos svetimą kariuomenę buvo išvesta metais anksčiau negu iš Vokietijos, anksčiau nei iš kaimyninių Latvijos ir Estijos. Tik iš Lietuvos Rusijos kariuomenę pasitraukė negavusi juridinio laikino buvimo statuso. Kokiu neteisėtu statusu atėjo, tokiu ir išėjo – Lietuvos dokumentai liko švarūs.

Lietuva kariuomenės išvedimo problemą laiko galutiniu santykių su Rusija normalizavimu ir yra tam paklojusi solidų teisinį pamatą. Tai 1992 m. visuotinis tautos referendumas dėl svetimų kariuomenės išvedimo bei žalos atlyginimo ir 2000 m. įstatymas, įpareigojantis bet kurią Lietuvos Vyriausybę ginti savo žmonių teises konkrečiai siekiant jiems ir valstybei padarytos žalos atlyginimo.

L. Sabutis priminė, kad Lietuvos kelias į Nepriklausomybę prasidėjo nuo pat jos praradimo: nuo 1940-ųjų. Tai patvirtina ir visą dešimtmetį vykęs partizaninis karas. Vėliau Atgimimo programa, kuri, aišku, buvo akcentuojama tarptautiniuose susitikimuose ir vidaus gyvenime. Šios programos, vėliau ir teisės aktų kūrimo prisidėjo ne tik aukščiausios šalies institucijos, bet ir savivaldybės. Tai buvo civilizautos teisinės valstybės kūrimas.

Kad didieji nebesidalytų mažųjų

Istorijos įvykiai – tai ne upė, plaukianti savaime. Istoriją kūrė žmonės, labai įvairūs žmonės... Lietuvos žmonės parodė pasauliui, kad ir be ginklo laisva valia galima apginti išrinktą parlamentą. Tą jie įrodė 1991 m. Sausio 13-ąją ir vėlesnėmis dienomis.

Taip konferencijos dalyvių ir svečių susitikime su Lietuvos Respublikos Seimo pirmininko pavaduotoju Česlovu Juršėnu kalbėjo Nepriklausomybės Akto signataras Emanuelis Zingeris.

„Tragiški 1991-ųjų Sausio 13-osios įvykiai kartu buvo ir didvyriš-

ki, – sakė jų dalyvis Č. Juršėnas. – 1990 m. atkūrė Lietuvos Nepriklausomybę mes ne kartą prisiminėme Jaltą ir Potsdamą, arba „Jaltos tvarką“. Ir dabar prisimename, jau daug daugiau žinodami, kaip iš tikrųjų buvo prieš 60 ir daugiau metų, kai buvo nustatoma pokarinė Europos ir pasaulio tvarka. Mes prisimename, kad, deja, buvome palikti, cituojant vieną autorių, vienų vieni. Bet tauta priešinosi kaip ir kitos pavergtos Europos tautos. Buvo lenkų *Solidarumas*, „aksominė“ revoliucija, kiti įvykiai ir buvo 1990-ųjų Kovo 11-oji, kai Lietuva atkūrė savo Nepriklausomybę. 1991 m. Sausio 13-ąją ją krauju

Sąjūdžio aktyvistas Romualdas Lankas iš Trakų ir neformalios Lietuvos informacinės agentūros Stokholme įkūrėjas Arkadijus Vinokuras

įtvirtinome. Šiandien dar kartą prisimindami Jaltos ir Potsdamo susitarimus tuo labiau turime sakyti: tegul nebus daugiau taip, kad didieji mažuosius dalytųsi arba skirstytų juos vienam, antram – kaip žaislus, kaip daiktus“.

Potsdamo konferencijos susitarimų rezultatas – tai pusę amžiaus totalitarinio režimo sistemoje pasmerkta būti pusė Europos – Vidurio ir Rytų Europos šalys, o Baltijos valstybės pusė amžiaus netekusios nepriklausomybės.

Baltijos valstybių aneksija nebuvo pripažinta

Apskritojo stalo diskusija Šešiasdešimt metų po Potsdamo buvo ap-

mąstymų diena, padėjusi į vieną priesąsčių ir padarinių mazgą surišti 1946-uosius ir 1991-uosius, Potsdamo konferencijos sprendimus ir Sausio 13-osios įvykius Vilniuje. Kad tos dvi datos tiesiogiai susijusios, savo pranešime argumentuotai įrodė Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės ir ES teisės katedros vedėjas doc. dr. Dainius Žalimas. Politologas, tarptautinės teisės specialistas Baltijos valstybių aneksijos nepripažinimo politiką vertino teisiniu aspektu.

Lyg ir toli vienas nuo kito nutolę įvykiai – 1945-ųjų Potsdamo konferencija ir 1991-ųjų Sausio įvykiai.

Tačiau žvelgiant iš Baltijos valstybių vertinimo taško, šiuos du laike nutolusius įvykius sieja būtent Baltijos valstybių aneksijos nepripažinimo politika, kurią nuo 1940 m. sovietų agresijos jau iš pat pradžių vykdė dauguma pasaulio valstybių. Tik pirmuoju atveju, – D. Žalimas turi mintyje Potsdamo konferenciją, – Baltijos valstybių aneksijos nepripažinimo politika išlaikė vieną rimčiausių egzaminų. O 1991 m. Sausio 13-oji žymi tos politikos pabaigos pradžią – Potsdamo palikimo demontavimo pradžią Baltijos valstybių atžvilgiu.

Aktualumo tokiam teiginiui teikia gana dažni kai kurių Rusijos oficialių pareigūnų ir net valstybės institucijų pareiškimai. Dr. D. Žalimas priminė vieną jų – 2005 m. gegužės

7 d. Rusijos užsienio reikalų ministerijos komentarą, kuriame buvo pareikšta, jog teiginys, esą „Vakarų šalys ir ypač JAV niekada nepripažino „Pabaltijo respublikų“ Sovietų Sąjungos dalimi, yra mažų mažiausiai keisti, turint galvoje pirmiausia Jaltos ir Potsdamo konferencijų sprendimus“. Antras argumentas, kurį dažnai naudoja Rusija – tai 1975 m. Europos saugumo ir bendradarbiavimo pasitarimo Helsinkio Baigiamasis aktas. Teigiama, kad pasirašydamos 1975 m. Helsinkio Baigiamąjį aktą, įtvirtinusį sienų neliečiamybės principą, Vakarų valstybės tuo pačiu pripažino Baltijos valstybių aneksiją.

D. Žalimas šiuos teiginius argumentuotai atremia. Peržvelgus Jaltos ir Potsdamo konferencijų dokumentus, tampa akivaizdu, kad Baltijos šalys apskritai nėra šių susitarimų objektas. Susitarimuose aptariamai Jungtinių Tautų kūrimo, Vokietijos demilitarizavimo ir reparacijų, jos gyventojų perkėlimo iš kitoms valstybėms atiduodamų teritorijų, Lenkijos ir kai kurių kitų valstybių atkūrimo, nacių nusikaltėlių teisinio persekiojimo klausimai, o apie Baltijos valstybes tiesiogiai niekur nekalbama. Baltijos valstybės, tiksliau, Lietuva minima vienoje vietoje, būtent Potsdamo konferencijos Baigiamajame dokumente, skyriuje apie Karaliaučiaus ir gretimą zoną. Dalijant Karaliaučiaus kraštą, dalis jo buvo priskirta Sovietų Sąjungos faktiniam valdymui „iki būsimo takaus sureguliuojimo“. Ta nuostata skamba taip: „Iki galutinio teritorinių klausimų išsprendimo Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjungos vakarinės sienos dalis eis nuo taško rytinėje Dancigo įlankos pakrantėje į rytus, šiauriau Bransbergo-Goldapo linijos iki Lietuvos, Lenkijos Respublikos ir Rytų Prūsijos sienų sankirtos“.

D. Žalimas pritarė prof. V. Landsbergio pastebėjimui, kad iš šios formuluotės galima daryti tik vieną išvadą. Jeigu Lietuva būtų laikoma sąjungininkų požiūriu SSRS sudėtine dalimi, tai formuluotė turėtų būti kitokia; turėjo būti minima „buvusi Sovietų Sąjungos“ arba „Lietuvos SSR“ sienos, „buvusi Vokietijos (Rytų Prūsijos) sienos ir Lenkijos sienos sankirta“. Kaip matyti, pasirinkta neutrali formuluotė. Nors, kitaip nei Lenkijos, nėra minimas Lietuvos Respublikos oficialus pavadinimas, bet nevertinama ir Lietuvos SSR – Lietuva įvardijama kaip kraštas. Taigi neutrali formuluotė rodo skirtingas šalių pozicijas dėl Lietuvos statuso. Visa tai nesuteikia pagrindo kalbėti apie Lietuvos aneksijos pripažinimą.

Pasak D. Žalimo, tas taikus sureguliuojimas, minimas Potsdamo konferencijos Baigiamajame dokumente, įvyko 1990 m., pasirašius buvusį sąjungininkų Antrajame pasauliniame kare ir dviejų Vokietijų sutartį.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas

Kalbos redaktorė Rūta Krasnovaitė

Stilistė Vilma Balsytė

Dizaineris Arūnas Cironka

Patarėjai: V. Būda, S. Goberis, J. Puodžius, A. Ramonas, J. Ulbikas, E. K. Zavadskas.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel/faks. (8 ~ 5) 212 12 35
Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja.
Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://ml.lms.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191
Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Sapnų sala“
S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius